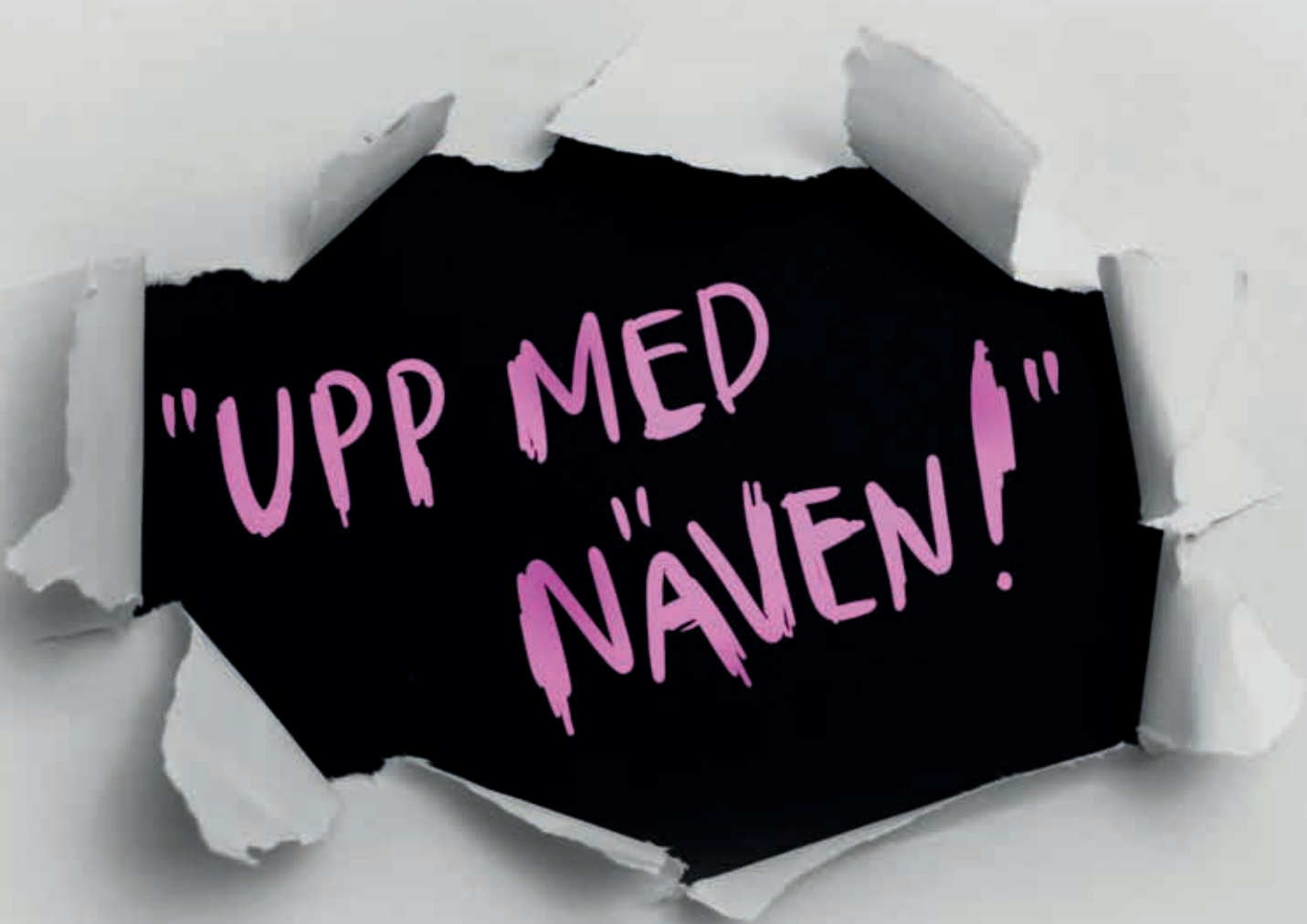

"UPP MED
NÄVEN!"

#ÅLANDOCKSÅ

En kvalitativ sammanställning av vittnesmålen
från #metoo-kampanjen på Åland

Cecilia Berg

"Shame dies when stories are told in safe places."

Ann Voskamp

Upp med näven! #Ålandockså – En kvalitativ sammanställning av vittnesmålen från #metoo-kampanjen på Åland

Huvudförfattare: Cecilia Berg
Förord och redigering: Nina Fellman
Layout: Maria Antman

Utgiven av Ålands feministparaply
Mariehamn, december 2022
Kontakt: info@feministparaplyet.ax

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	2
Historien bakom metoo-rörelsen	2
I spektrumet av trakasserier – vad säger lagen?	4
Jämställdhetslagen	4
Sexualbrott enligt strafflagen	5
Metodkapitel	6
Tillvägagångssätt	6
Ordanvändning	7
Litteraturtips	7
Sammanställning och analys av vittnesmålen i #Ålandockså	9
Förövaren	10
De utsatta	14
Miljön	24
Olika typer av beteenden och handlingar	38
Övriga iakttagelser ut vittnesmålen	49
En intervju med kvinnorna bakom #Ålandockså	53
Avslutning	64
Källor	66

Förord

Fem år har gått. Då satt vi på våra ställen och tog emot vittnesmålen som välldes in. En på ett kontor på Ålandsvägen. En hemma i sin lägenhet. En i pauserna på jobbet. En på ett hotellrum i Reykjavik. Vi höll kontakten med varandra, frågade, grät, blev förbannade. Funderade på vad som var rätt och hur vi skulle förklara.

När den åländska #metoo-bölden sprack och vittnesmålen började strömma in var det som att stå i en dusch och vänta på det varma vattnet. Först en kall rännil, sen en kall ström och plötsligt skållhett, starkt och brännande.

Vi som jobbade med att ta emot vittnesmålen var beredda, och ändå inte. Vi hade ju läst på men var ändå inte redo för de unga flickornas förtvivlan, för de äldre kvinnornas minnen, för lättnaden och sorgen, ilskan och avskyn.

När vi ser tillbaka på det som kom fram önskar vi att fler hade läst och lyssnat, att fler stillnat och funderat vad det betyder för flickor och kvinnor att vi nästan alla delar erfarenheten av övergrepp, trakasserier och sexualiserat hån.

Det har hänt en hel del, men inte tillräckligt. Vi hoppas att denna rapport, som för vår del är slutpunkten för #metoo och #ålandockså, ska stämma till eftertanke. Vittnesmålen i rapporten har redigerats för att skydda personers identitet, men det är kvinnornas egna röster och berättelser.

Så här vill vi väl inte ha det?

Nina Fellman
Ordförande för Ålands feministparaply

Inledning

Den här rapporten handlar om det åländska #metoo-uppropet. Fokuset är tudelat. Dels ligger fokus på att återge en övergripande, kvalitativ bild av vittnesmålen som samlades in i den åländska #metoo-kampanjen #Ålandockså, dels hörs röster om arbetet bakom och betydelsen av #Ålandockså genom ett reportage med några av kvinnorna som stod bakom arrangemanget av kampanjen och uppropet.

Nedan redogörs bakgrundsinformation i form av en snabb överblick av hur #metoo kom till. Sedan presenteras en översikt av hur lagen definierar trakasserier följt av ett kort metodkapitel som förklarar utgångspunkten för analysen av vittnesmålen. Därefter följer sammanställningen och analysen av vittnesmålen, reportaget om kampanjarbetet och slutligen avrundas rapporten med en sammanfattande och reflekterande avslutning.

Historien bakom metoo-rörelsen

Det var under hösten 2017 som internet och världen översköldes av en flodvåg med vittnesmål om, upprop och demonstrationer mot sexuella trakasserier och maktstrukturer som gynnar dessa. Grupper som skapades på sociala medier i och med #metoo bidrog med trygga rum för kvinnor och icke-binära att öppna upp och berätta om det våld och de trakasserier som de utsatts för. Denna ofta i hemlighet organiserade kampanj kom att skaka om samhället på olika plan. Men det var inte år 2017 som allting började. Redan år 2006 grundades metoo-rörelsen av aktivisten Tarana Burke i syfte att skapa bättre stödnätverk för personer som utsatts för sexuellt våld (Anderson et al. 2019). Sedan skulle det dröja till de sociala mediernas genombrott och oktober 2017 innan metoo skulle bli en världsomspännande kampanj och hashtag.

Den som återuppväckte metoo var aktivisten och skådespelaren Alyssa Milano som på Twitter skapade hashtaggen #metoo och uppmanade kvinnor att dela med sig av sina erfarenheter av sexuella trakasserier eller att svara med hashtaggen om också de någon gång har blivit utsatta (Anderson et al. 2019). Detta skedde bland annat i kölvattnet av häktningen av Hollywoodproducenten Harvey Weinstein som flertalet gånger anklagats för övergrepp och våldtäkt. Milanos syfte med hashtaggen var alltså att synliggöra och påvisa det sexuella våldets omfattning och utbredning. De sociala medierna gjorde det möjligt för hashtaggen att snabbt sprida sig över hela världen.

#Metoo som hashtag-kampanj fick sin början branschspecifikt ur filmindustrin. Många kampanjer och upprop, särskilt i Sverige har också varit branschspecifika, till exempel #tystnadtagning, #vardeljus och #imaktenskorridorer. Men #metoo visade snabbt att problemen är mer utbredda än att röra sig om endast sexuella trakasserier i arbetslivet. Kvinnor och icke-binära världen över har vittnat om olika typer av sexuella trakasserier och våld, allt från tafsande till olika grader och typer av misshandel och våldtäkt. Och dessa kränkningar kan ske var som helst, när som helst, av vem som helst.

På svenskt håll skapades gruppen #allavi för personer som utsatts för trakasserier och våld utanför arbetsplatsen. På finlandssvenskt håll har vi #dammenbrister som började som en hemlig grupp på Facebook den 22 november 2017 (Willows 2018). Gruppen fick snabbt 20 000 medlemmar och en vecka efter gruppens start publicerades uppropet med 6111 underskrifter.

I ett spektrum av trakasserier – vad säger lagen?

De berättelser som kommer till ytan i och med #metoo-kampanjerna vittnar om ett brett spektrum av olika typer av kränkningar och våldsbrott. De kan handla om allt från otrevliga kommentarer och obehagliga blickar till tafsningar, våld eller hot om våld och olika typer av sexualbrott. Men vad säger lagen? Vad är sexuella trakasserier och vad är straffbart?

Jämställdhetslagen

Jämställdhetslagen definierar sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön som två olika former av diskriminering.

Så här definieras sexuella trakasserier:

”Med sexuella trakasserier avses någon form av icke önskvärt verbalt, ickeverbalt eller fysiskt beteende av sexuell natur vars syfte är eller som leder till en kränkning av en persons psykiska eller fysiska integritet, särskilt när detta sker genom att skapa en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning.” (Jämställdhetsombudsmannen, u.å.)

Så här definieras trakasserier på grund av kön:

”någon form av icke önskvärt beteende som har samband med en persons könstillhörighet, könsidentitet eller könsuttryck som inte är av sexuell natur, vars syfte är eller som leder till en kränkning av en persons psykiska eller fysiska integritet och skapar en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning.” (Jämställdhetsombudsmannen, u.å.)

Dessa två typer av diskriminering kan komma till uttryck genom beteenden som: blickar, gester och prat med sexuell underton, fysisk beröring, förslag om eller krav på sexuellt umgänge, förnedrande och nedlåtande prat om andra personer baserat på könstillhörighet, för att nämna några. Våldtäkt räknas även som ett sexuellt trakasserier. Gemensamt för sexuella och könsbaserade trakasserier är att de skapar en obehaglig eller diskriminerande miljö som orsakar både hälso- och trygghetsproblem.

Trots dessa definitioner är sexuella trakasserier ett svårdefinierat och komplext begrepp där det i praktiken kan vara svårt att avgöra vilka handlingar som räknas som trakasserier eller inte. I artikeln ”Gråzoner och sexuella trakasserier – reflektioner kring gränsdragningar och jämställdhet i arbetslivet” diskuterar Carstensen (2012) de sexuella trakasseriernas natur och konstaterat att det lätt uppstår gråzoner. Hon understryker att tolkningen av vad som är sexuella trakasserier eller inte kan vara beroende av social kontext, till exempel relationen mellan parterna samt miljön där det utspelar sig. Något som i en situation upplevs som helt okej beteende kan i en annan miljö eller för en annan person upplevas som sexuella trakasserier. För varje enskild handling är det den utsattas upplevelse av händelsen som avgör om det rör sig om trakasserier eller inte.

Sexualbrott enligt strafflagen

I det 20.e kapitlet i strafflagen beskrivs straffbara sexualbrott. Här definieras bland annat:

- Våldtäkt och försök till våldtäkt
- Sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp som innebär att förövaren utsätter en person för sexuella handlingar eller att förövaren får någon att utföra en sexuell handling
- Sexuellt och grovt sexuellt utnyttjande som baserar sig på olika maktförhållanden och utnyttjande av personer i utsatt ställning
- Sexuellt antastande, dessa innebär till exempel beröring, blottande eller att skicka olämpliga bilder eller texter
- Spridning av sexuella bilder

Den gemensamma nämnaren för de olika typerna av sexualbrott är att förövaren utför en handling som kränker den sexuella självbestämmande rätten hos en annan person. Dessa brott finns även definierade med andra straff då de utförts mot en underårig person. Försök till någon typ av sexualbrott är straffbart.

Metodkapitel

För att effektivt kunna arbeta med vittnesmålen och presentera dem på ett överskådligt sätt har jag utarbetat ett sätt att kategorisera mönster i dem samt ett sätt att identifiera olika typer av övergrepp.

Inspirationen till de metoder som används kommer från motsvarande #metoo-undersökningar. Jag har bekantat mig med och låtit mig inspireras av Gunilla Carstensen (2020) kvalitativa undersökning av #metoo-uppropet i svenska kyrkan, ”#vardeljus-uppropet”, samt studien av svenska polisens #metoo-upprop ”Blev du kränkt nu?” skriven av Elisabeth Frisk och Britta Hjort (2019).

Tillvägagångssätt

Efter genomläsning identifierades mönster och teman i materialet. Jag gjorde upp kategorier som redskap för analysen. Här har jag tagit inspiration av Carstensen (2020) i att dela upp berättelsernas innehåll i överskådliga kategorier. Jag har använt följande aspekter då jag har analyserat vittnesmålen:

- **Ålder på den utsatta** då det skedde
- **Miljön** som trakasseriet eller övergreppet har skett i
- **Vem förövaren är**
- **Ålder på förövaren**
- **Åldersskillnad** mellan förövaren och den utsatta
- **Typ av trakasseri**

Då det kommer till trakasserier och kränkningar har jag också försökt att avgränsa och identifiera olika typer av kränkande och trakasserande beteenden och handlingar. Det var inte helt lätt i och med att kränkningar och trakasserier är en flytande skala av handlingar och beteenden där gränsen för vad som är en kränkning kan vara subjektiv.

Både Carstensen (2020) samt Frisk och Hjort (2019) gör försök att definiera olika typer av trakasserier och kränkningar. Carstensen (2020) har i sin undersökning identifierat tre typer av kränkningar: fysiska och verbala kränkningar samt kränkningar inom en gråzon. Frisk och Hjort (2019) har under sin läsning av vittnesmålen inom svenska polisen identifierat fyra olika teman som det ges uttryck för i berättelserna. Inom temat ”kränkning” har de identifierat sex koder, alltså sex kränkande handlingar som förövarna utövar. Dessa är: sexuella trakasserier, diskriminering, förminskning, mobbning, förlöjligande samt förnedring.

Båda nämnda tillvägagångssätt var intressanta, men för snäva för de åländska vittnesmålen. Därför har jag i stället utgått från dem i samklang med lagstiftningens definitioner kring diskriminering och sexuellt våld och utformat egna kategoriseringar för kränkande och trakasserande beteenden och handlingar. Under läsningen av vittnesmålen kunde fyra typer av ”kategorier” av kränkningar identifieras: *fysiska kränkningar*, *verbala kränkningar*, *manlig dominans* samt *gråzoner eller jargong*. Inom dessa kategorier har jag listat olika ”koder”, alltså mer specifika beteenden och handlingar genom vilka kränkningen har skett, till exempel:

tafsningar, misshandel, glåpord och manipulation. Dessa kategorier och koder presenteras närmre längre fram i rapporten eftersom de utgör en del av analysen och resultatet av undersökningen.

I vissa fall har vittnesmålen varit otydligt skrivna och lett till ett tolkningsproblem, därför presenteras inte några kvantitativa resultat. Huvudfokus i den här rapporten är inte heller att presentera exakta siffror över vad som har hänt, utan att visa och presentera vad som hänt och att det hänt.

Ordanvändning

Det finns, som framkommit, många olika ord för olämpliga beteenden och sexuella eller könsbaserade kränkningar eller trakasserier, inkluderat våld samt våldtäkt och övriga brott. Genom rapporten vill jag försöka använda ett så enhetligt och tydligt språk som möjligt. Därför kommer jag främst att använda: *kränkningar* och *övergrepp* samt *våld* och *trakasserier* då jag refererar till någon form av sexuellt eller könsbaserat våld eller sådana övergrepp eller kränkningar som tidigare har definierats.

I övrigt kommer jag att använda *förövare* då jag hänvisar till den som utövat våld och trakasserier och *den utsatta* då jag skriver om den som blivit utsatt för trakasserier eller kränkningar. Jag kommer också att använda ordet *skribent* då jag hänvisar till personer som delat vittnesmål i #Ålandockså.

Berättelserna i #Ålandockså benämner jag som *vittnesmål* eller *berättelser*.

Litteraturtips

Förutom Carstensens (2020) samt Hjort och Frisks (2019) vittnesmålsundersökningar har jag gjort övrig bakgrundsresearch och kan rekommendera följande läsning för den som vill bekanta sig mer med sexuella trakasserier, #metoo och vittnes- och traumalitteratur.

I *Historiens metoo-vrål: #ärjagintemänniska* skriver Ebba Witt-Brattström (2019) om vittneslitteratur i vad som liknar en antologi av litteraturhistoriska kvinnoröster om sexuellt och könsbaserat våld. Här citerar och diskuterar Witt-Brattström skönlitterära våldtäktsskildringar samt vittnesmål från bland annat #dammenbrister.

Flickan och skulden. En bok om samhällets syn på våldtäkt kallas för en debattbok och är skriven av kriminalreporter Katarina Wennstam (2002). Genom utdrag ur rättegångshandlingar och intervjuer med inblandade ges en dyster men sanningsenlig bild av hur våldtäktsoffer bemötts och behandlats samt hur rättsprocesser i Sverige kan gå till. Centralt i boken är diskussionen om samhällets skuldbeläggande av kvinnan. Wennstam för intressanta och lärorika diskussioner om begreppet *hora* och det skyldiga offret.

Miranda Geust (2021) har skrivit om vittneslitteratur och traumanarrativ i sin magisteravhandling i litteraturvetenskap ”*En vacker dag har vi vänt så många blad att ingenting av det här har hänt*”. Om våldtäktsnarrativ i Monika Fagerholms *Vem dödade bambi?*. Geust har undersökt den skönlitterära våldtäktskildringen i romanen *Vem dödade*

bambi? och diskuterar samtidigt samhällets våldtäktsdiskurs och tystnadskultur. Här framkommer även betydelsen och funktionen av vittneslitteratur.

Dammen brister: #metoo är boken med en samling av Svenskfinlands #metoo-vittnesmål. Här presenteras ett brett urval av berättelser samt utdrag från arbetsgruppens chattar som ger läsaren en förståelse om hur kampanjen kom till. Jenna Emtö (2018) är redaktör.

Sammanställning och analys av vittnesmål

#Ålandockså samlade in omkring 270 vittnesmål under kampanjtiden. För att vara med i Facebook-gruppen och dela sina vittnesmål behövde medlemmarna ha någon typ av koppling till Åland, till exempel att en är uppvuxen där eller har bott där. Således kan vittnesmålen även utspela sig utanför Åland. Varje vittnesmål återger sällan en enskild händelse, ofta innehåller vittnesmålen flera olika berättelser och händelser. Således finns det otaliga vittnesmål. Cirka 270 personer har valt att dela sina berättelser, men de enskilda historier och händelserna är långt fler. De kan sammankopplas till ett och samma behov: att vittna om det sexuella eller könsbaserade våldet som åländska kvinnor och icke-binära har utsatts för.

I det här kapitlet presenteras vittnesmålen från #Ålandockså enligt kategorier och mönster som har framkommit vid läsningen och analysen av vittnesmålen. Eftersom vittnesmålen är fritt skrivna utan någon mall, innehåller varje vittnesmål olik mängd information vars tydlighet också varierar. Att studera berättelser och även sammanfatta dem kan delvis ses som ett tolkningsarbete. Som läsare behöver en tolka vad skribenterna antyder. Det kan vara knepigt att det inte alltid framgår tydligt vad skribenten vill föra fram och att information eller händelseförlopp är otydliga beroende på ordval och berättarteknik. I och med variationen på vittnesmålen innehåll av information och den tolkningsaspekt som läsandet och analysen av vittnesmålen innebär kan något kvantitativt tillförlitligt resultat inte presenteras. I stället ligger fokus på att ge en kvalitativ översikt av vittnesmålen och vad de berättar.

Olika aspekter av vittnesmålen presenteras och diskuteras under kommande underrubriker. Fokus ligger på förövaren, de utsatta, miljön som våld och trakasserier har skett i samt olika typer av våld och trakasserier. Kapitlet innehåller också ett avsnitt där övriga iakttagelser diskuteras och avslutas med en sammanfattning av skribenters uttryck om betydelsen av #metoo och #Ålandockså.

Förövaren

”Undrar ibland om de ens skänker en tanke till vad de gjorde, har de alls dåligt samvete?”

Juristen, psykologen, farbrodern, moppekillen, pappan, exet, partnern, kompisens bror, dagmammans son, mormors man, killen på festen, rektorn, den spännande killen, närvårdarkollegan, den okända mannen på flygplatsen, busschauffören, radioprofilen, den okända mannen i kön till krogen, den okända mannen på dansgolvet, sjöbevakaren, politikern, klienten hos massören, massören, brodern, killen på internet, den högt uppsatte på rederiet, den okända äldre killen på festen, killen som hjälpte den fulla tjejen hem, gynekologen, köksmästaren, ungdomsarbetaren, kompisens bror, läkaren, gästen på restaurangen, mammas pojkvän, mannen i bilen, första pojkvännen, vd:n på företaget, dejten, killgänget på kryssningen, pojkarna i fjärdeklass, läraren, lärarvikarien, badvakten, killarna på campingen, taxichauffören, körledaren, kompisens pappa, sonen i värdfamiljen, kunden på båtuthyrningen, släktingen, mannen på stranden, kunderna i taxfree-butiken, gästen på det egna bröllopet, morbrodern, mannen på banken, föräldrarnas vän, researrangören, den okände mannen på gatan, pojkarna på klassen, servitören, psykiatern, tränaren, kompisens kompis, första kärleken, bankchefen, en bekant från högstadietiden, polisen.

Detta är exempel på bakgrund som förövare har haft i vittnesmålen. Förutom yrkesroll eller relationstyp mellan förövaren och den utsatta nämner skribenterna sällan detaljerad information om förövaren. Ibland nämns förövarens ålder, eller en antydning om den. Vid tillfällen där förövaren är okänd eller ytligt bekant kan ingen närmare information heller ges, förutom eventuellt en uppskattning om åldern, till exempel: ”en krog natt i kön till baren börjar en äldre man (vitt hår-ålder) prata med mig”, ”festen var hos en ca 5 år äldre kille” och ”en man i min pappas ålder”.

Nedan presenteras de personer, som baserat på kopplingen till den utsatta, förekommer oftast som förövare i de åländska vittnesmålen.

Kopplingen mellan förövaren och den utsatta

De personer som enligt vittnesmålen oftast utövar våld eller trakasserier är partners till den som blir utsatt. Det kan vara allt från en ny pojkvän i tonåren till mannen en har barn och familj med sedan år tillbaka.

”När jag stod uppträckt mot en fasad i Marichamn av min pojkvän och blev slagen i ansiktet. Det stod människor omkring men ingen gjorde något. Det var ju min kille. Jag var tonåring.”

”Du börjar under sex försöka att ha analsex med mig igen. Jag protesterar högljutt och du lyssnar på mig. Men att du ens försökte kändes som ett hån mot mig, och minnet från händelsen var lika klart som om det var igår, det var nu på repeat i min hjärna. Det tog inte många veckor tills du försökte igen. Idag räknar jag med att du kan komma att

försöka trots att jag varje gång blir arg och ledsen och förklarar att jag aldrig kommer vilja göra på det sättet. Jag är så förvirrad. Det här är mannen som annars lyssnar på och respekterar mig. Det här kan alltså ske även i hemmet av den gode familjefadern som tar hand om barnen och delar på hushållsarbetet. Tjat, bestraffningar och skuldbeläggande vid nekande av sex, och till och med övergrepp och våldtäkt. Men nu är husfriden slut!”

”Jag och min dåvarande pojkvän låg sked och sov. Vaknade av att han försökte ha sex med mej.”

Andra ofta förekommande förövare är okända personer eller någon en nyligen träffat eller fått kontakt med. Dessa kan ofta vara nya personer en träffat under en fest eller okända personer som utsatt en för trakasserier på krogen, restaurangen eller motsvarande miljö.

”När vi är på väg hem från krogen stannar en bil bredvid mig och mina vänner, i bilen sitter en 50-årig gubbe som undrar vad vi kostar.”

”Jag är närmare 30 år gammal en vanlig vardag i Helsingfors: en välklädd och prydlig man stannar mig på stan och frågar, nästan artig, som om han frågade mig om vägen, ifall jag vill gå hem och knulla.”

Den tredje största gruppen som benämns som förövare i vittnesmålen är personer som faller inom kategorin vänner, klasskompisar och bekanta. Detta är en bred kategori och kan inkludera allt från grannen och familjebekanta till bästa kompisen och klasskamraterna i högstadiet. Gemensamt för personerna inom denna kategori är att det är personer som en kan tänkas förvänta sig vänskapligt beteende av.

”Under min uppväxt blev jag under två år grovt sexuellt utnyttjad av en granne. Charmig och trevlig typ. Läkare till yrket. Han filmade och fotograferade övergreppen. Jag var 6 år när det började. Jag är inte uppvuxen på Åland.”

”30 år. Får besök av en före detta kollega. En diplomat, ca 60 – 65 år gammal. Gift. Vän. Han förgriper sig på mig.”

”Jag är 18 år och är på krogen. Min killkompis frågar hur mycket jag kostar för kvällen, eftersom han tycker att jag klätt mig så horigt”

”Cirka 20-årsåldern: på en resa arrangerad av en åländsk förening går jag och en kompis i hotellkorridoren då vi möter några andra från vår grupp. En av arrangörerna av resan sträcker plötsligt ut sin hand och griper tag om mitt bröst.”

En fjärde stor kategori är kunder och medarbetare som utövar våld och trakasserier på en arbetstagare.

”Arbetskollegorna inom gruppen var från start mycket måna om att ta hand om mig nästan till den grad att jag ibland kände mig som en trofé som skulle visas upp. Det var ofta kommentarer om klädsel och utseende: ’snygg kjol, tänk om den kunde vara lite kortare’, ’snygg tröja, tänk vad fin den skulle vara med urringning’ eller ’wow vad snygga ben, så onödigt att ha strumpbyxor på dem’. Speciellt två kollegor, båda i ålder med min pappa, var drivande i det här, den ena verbalt och den andra både verbalt och fysiskt. Han blev mer och mer kramig och efterhängsen. Ofta behövde han en kram för att det var så synd om honom och till det fanns det alltid en anledning. Allt från saker som hänt i ungdomen till dagsfärska händelser. I början skedde det i förbifarten och offentligt, men småningom mer undangömt så att också dörr skulle stängas. Då blev kommentarerna också grövre, pratet mycket närgånget och obehagligt, kramarna kryddades med tafsande och det var viktigt att det här skulle vara vår lilla hemlighet och hans ljuspunkt i livet. Att han var gift var förstås lite tokigt tyckte han, men de hade ju träffats så tidigt i livet att han stackarn inte hunnit ha nå roligt alls i sin ungdom. Så nu hade han lite att ta igen minsann, det fick jag ju förstå! Lika lite verkade det bekomma honom att jag var gift.”

Till den femte kategorin räknas släktingar eller familjemedlemmar.

”Jag är 6 år gammal. En av mina morbröder från fastlandet är på besök och ska barnvakta mig och min 3-åriga lillebror en kväll. Han tvingar mig att ’pussa’ på sitt kön medan min lillebror tvingas titta på. Han håller en kniv mot min bror, antagligen för att få mig att förstå att han kommer att skada honom ifall jag berättar för våra föräldrar. Jag har förträngt resten.”

Gruppvåldtäkter och flera förövare

I vittnesmålen förekommer också berättelser om gruppvåldtäkter eller situationer där flera personer har varit inblandade i trakasserierna eller våldet.

I ett vittnesmål berättar en skribent om hur hon under 1990-talet åkt som underårig på kryssning tillsammans med sina tjejkompisar och några killar i 20-års åldern. Hon följer med en av killarna till hans hytt för att kyssas, men väljer sedan att gå därifrån. Då hon ska lämna hytten blir hon knuffad tillbaka in av de övriga killarna. Hon blir nerknuffad på sängen, säger i från och gråter men killarna bara skrattar och fortsätter. Hon känner hur hennes kropp stänger av för att överleva.

Typiska situationer då våld och trakasserier sker i grupp eller av flera personer samtidigt är i festsammanhang eller av klasskamrater i skolan.

”31 år gammal. På efterfest. Mannen, läkaren som undersökte mig efter våldtäkten då jag var 21 år är där. Jag blir indragen i en trekant mellan honom och en gift kvinna han var otrogen med sen en tid tillbaka. Jag ser hur han fascineras av att sätta på mig. Och jag har för länge sen slutat säga nej.”

”I sexan när killarna låg i madrassrummet i gymnasalen och klämde och kände lite varstans.”

De utsatta

I det här kapitlet diskuteras olika aspekter kring de som blivit utsatta för våld eller trakasserier. Tydlig information som har framkommit om de utsatta i vittnesmålen är framför allt deras ålder, tankar och känslor. I viss utsträckning berättas också ytligt om någon typ av bakgrund, men då främst relaterat till information om övergreppet och när det har skett. Till exempel förstås det vilket yrke den utsatta har haft om övergreppet har förekommit på en arbetsplats.

Ålder och tid

”Min berättelse är kort, men detta har följt mig genom livet. Det hände för cirka 40 år sedan. Jag var 21 år, gravid med mitt första barn.”

Skribenterna i vittnesmålen återger ofta någon typ av tidshänvisningen till när våldet eller trakasserierna har skett. Ibland berättar de under vilket årtal det skett, eller för hur många år tillbaka det var. Men allra oftast inleder de sina berättelser med att berätta i vilken ålder de var när det de har varit med om ägde rum. Det finns också vittnesmål där skribenterna återger tydlig information om när trakasserierna har skett och hur gamla de var, till exempel: ”Midsommarafton år 1999, jag var 18 år”.

När det handlar om upplevelser i barn- eller ungdomen förekommer det att skribenterna ger uttryck för ungefärliga åldrar, som ”i tonåren”, ”i högstadiet”, ”när jag var ungefär 5, 6 år gammal” eller ”kanske började det när jag var 8 år, 5 år eller ännu tidigare”. I vissa vittnesmål är informationen otydlig vilket har orsakat en tolkningsfråga och då har ingen ålder fastställts.

I de vittnesmål där skribenterna nämner åldern de varit i då de utsatts för våld och trakasserier är åldrarna 10 – 15 samt 16 – 20 de avsevärt mest nämnda åldrarna, parallellt med uttryck för att en befunnit sig i tonåren eller varit underårig. Detta betyder att majoriteten av de trakasserier och övergrepp som det vittnas om i Åland också har skett då den utsatta har varit minderårig eller ung vuxen.

”Jag har vuxit upp med en man som från att jag var ca fem år gammal utnyttjade mig sexuellt. Det började ofta med lekar där han kittlade mig och som slutade med att jag skulle runka av honom. Jag visste inte vad den vita geggan var för något men han sa att det behövde få komma ut och att jag var den enda som kunde hjälpa honom med det.”

”Det var i lågstadiet. Bästa kompisens bror är ett år äldre än mig. När jag försöker minnas detaljer minns jag inte... Jag minns att han ville leka själv i skogen med mig. Vi skulle leka att vi knullade sa han. Jag minns hans försök att komma in i mig. Det hände flera gånger.”

”Jag är 12 år. Jobbar på en gästhamn i skärgården. En kille som kanske är ett par år äldre är där med sin familj med segelbåt. Han bjuder mig och min kompis till hans koj på kvällen när jag slutat jobba. Vi spelar kort och pratar. Plötsligt byter han plats och

sätter sig bredvid mig. Snart känner jag en hand på mitt lår och en annan hand på min rygg under min tröja. Jag fryser till i hela kroppen, blir nästan lealös. Han börjar smeka under kläderna och alltmer hårdhänt och jag känner att jag blir illamående. Försöker ta bort hans hand men han stretar emot och fortsätter. Jag säger att jag vill gå. Inget mer händer men när jag cyklade hem den kvällen kände jag mig så smutsig och äcklig. Jag är 12 år när jag för första gången känner att jag inte äger fulla rätten till min egen kropp.”

”Jag är 14 år och okysst när min kompis pojkvän som är 18 bjuder på fest hos honom. Hans jämnåriga kompis passar på att trycka upp mig mot balkongväggen när vi är ensamma, försöker kyssa mig och lyckas få ner sin hand innanför trosorna innan någon kommer och stoppar honom. De bara skrattar och går.”

”16 år och det var festival, jag var full. En äldre kille ville gå i väg med mig, inga konstigheter tänker jag. Snabbt därpå dyker en annan kille upp. Han vill ha trekant, jag skrattar och säger nej, jag tror han skojar. Han upprepar men jag säger nej igen. Jag vinglar och kan knappt stå, allt snurrar. De knuffar ner mig på marken och allt går så fort, jag vet inte vad jag ska göra. Det känns så fel, jag vill inte. Den ena håller mig nere och sticker tungan i min mun medan den andra drar av byxorna och sticker upp fingrarna mig. Det gör ont. Jag försöker ställa mig upp men den ena knuffar ner mig igen, han försöker stoppa kuken i mig och då ringer min mobil två gånger, andra gången lyckas jag svara. Tack vare en av mina bästa vänner som ringer så släpper de mig, jag flyr medan jag hör den ena killen säga efter mig ’du kan väl suga av mig åtminstone’.”

”När jag var 18 år skulle jag jobba extra som hyttis på en färja. En gång då jag hade råkat spilla lite cola på mej mötte jag överstyrmannen i korridoren. Han kom riktigt nära och sa ’du kan gärna komma till min hytt och byta om du vill’, medan han satte pekfingeret i glipan mellan knapparna på skjortan. Jag slutade direkt jobbet och sa aldrig någonting.”

”20 år var jag när jag blev misshandlad av nästa pojkvän.”

De ovan citerade vittnesmålen handlar om personer som utsatts då de varit mellan fem och 20 år gamla. Det återges en bred bild av olika typer av övergrepp och trakasserier som kan ske. I nästa stycke tittas närmre på mönster som framgår av vittnesmål från barndomen.

Våld och övergrepp i barndomen

”Jag växte upp med dagliga kränkningar, hot och våld. De sexuella trakasserierna började när jag var fem år.”

I vittnesmål som ägt rum i barndomen är förövaren ofta en familjemedlem, en familjebekant eller övriga barn. Det förekommer även vittnesmål där förövaren är en kompis förälder. Gemensamt för dessa är att övergreppen främst sker i hemmiljö, inte sällan med andra personer i närheten.

När förövaren är en släkting, förälder eller person som på annat sätt hör till familjen sker övergreppen ofta återkommande. I följande vittnesmål berättar skribenten att övergreppen började då hon var 12 år och att de kunde ske flera gånger i veckan.

”Han slet av sig byxorna och sade åt mig att jag skulle suga av honom. Jag var 13 år och hade ingen aning om vad det var han ville jag skulle göra, jag låg kvar i min säng, jag började gråta och ropade att han skulle sluta då han smällde fram sin penis i ansiktet på mig. Han talade om för mig att om jag inte gör som han säger kommer han att skada mig.

Han vände mig på rygg och började försöka ha analsex med mig, jag grät och ropade att han skulle sluta, att det gjorde ont. Han slog mig, han bet mig, han nöp mig. Jag vågade inte göra mer motstånd för det tog på för mycket. Jag låg där med tårarna rinnandes och han vände på mig och sa att jag skulle lägga mig på golvet.

Jag vågade inte säga emot längre så jag gjorde som han sa, han ställde sig då och pissade på mig samtidigt som han sa att jag var en äcklig skitunge som inte var värd något och om jag skulle berätta för någon skulle jag dö.”

I vissa vittnesmål ger skribenterna konkreta åldrar för när händelser har skett, i vissa fall är det mer otydligt. I ett vittnesmål där förövaren är en familjemedlem berättar skribenten att hen inte vet när allting började, det är som att övergreppen alltid har ägt rum. En annan skribent uttrycker att fysisk och psykisk misshandel var vardagsmat i barndomshemmet:

”Jag såg honom misshandla mina syskon och min mamma, det gjorde mest ont – kunde han inte hålla sig till mig? Varför måste han slå dem också? Jag var livrädd, för han berättade om alla möjliga sätt han kunde ta livet av oss på och jag tackade högre makter varje morgon jag vaknade upp levande!”

Många som vittnar om våld och övergrepp i barndomen berättar att de upplevde händelserna som konstiga. De utsatta var små då det skedde och kunde inte sätta ord på vad som försiggick, men de vittnar om en känsla av att det som gjordes mot dem var fel eller konstigt. De uttrycker också att de kände förvirring kring att det var en vuxen som utsatte dem för handlingar som kändes konstiga – en vuxen vet väl ändå bäst om vad som är rätt och fel?

”Jag är hemma hos en ny vän och leker. Hennes pappa ber mig följa med honom till ett annat rum. Han trycker sin mun över min, hans tunga tvingas in i min mun och hans händer trycker på något som inte ens är tillstymmelsen till bröst. Han trycker hårt, det gör ont. Jag är sju år gammal. Jag förstår inte riktigt vad som händer men jag vet att det är något fel. När han släpper av mig hemma säger han åt mina föräldrar att jag ser ut som en liten ängel. Att man bara vill pussa på mig. De tar det som en oskyldig

komplimang och jag säger ingenting. Och jag har fortsatt att inte säga någonting tills idag. Jag har fortfarande svårt med känslan av skägg mot mitt ansikte.”

”På släktrelaterade tillställningar då jag var 5 – 13 år ville han ofta att jag skulle sitta i hans famn och han tyckte de var ytterst roande att kittla mig när jag satt där. Då skrattade jag givetvis så jag kikkade, så det var klart att inget var fel utifrån sett. Han kom ofta åt på opassande ställen och det kändes så fel, jag tänkte alltid att det var säkert i misstag. Senare framåt kvällen ville han alltid dansa med mig, det har alltid känts så obehagligt och handen kom ofta ner på rumpan och emellanåt en puss i nacken och allt kändes så fel, men hur kunde det vara fel när det var andra vuxna runt omkring? En puss eller två ingick alltid också, jag vågade aldrig säga nej och alltid var det någon som sa ’men ge honom en puss nu’ om jag tvekade. Jag tror alla var blinda. Jag undvek att vara nära honom, kände en äckelkänsla men jag tänkte alltid att det nog inte var någon fara, det var ju vuxna runtomkring och handen åkte säkert ner i misstag då vi dansade och det var inte konstigt att hans händer kom på lite diverse ställen när han kittlade och jag sparkade och en puss är väl inget, han säger ju att jag är söt! Jag tänkte att det var jag som var känslig och det var säkert så man skulle göra. Detta har präglat mig en hel del i vuxen ålder, vad är rätt och vad är fel? Är jag känslig eller inte?”

Som det framkommer ur flera berättelser skapar händelserna stor förvirring för de utsatta. De funderar över sina egna beteenden och försöker förgäves hitta förklaringar till det som har skett. Ofta är händelserna och minnena av händelserna kantade av starka skamkänslor och de utsatta väljer många gånger att inte berätta om det skedda för någon. I vittnesmålen kan det också märkas att minnena är otydliga efter att skribenten under åratals har försökt att förtränga vad som hänt:

”Han kommer in för att ’stoppa om mig’, men för in händer under täcket och tar på min kropp. Jag minns tillfällena då han fört in sina fingrar i rumpan, när han bett mig ta på hans kön. Jag minns hur han luktar och flåsar när han andas, och slickar på sina fingrar efter att han har haft dom inuti mig. Allt är fortfarande bara fragment av minnen undanstoppade i 20, 30 år... Kanske jag aldrig kommer kunna minnas allt som hände och när, jag kan bara urskilja hur gammal jag var genom hur det såg ut i rummet, vilka sängkläder jag använde och vilken säng jag sov i.”

När det kommer till barn som utsätter andra barn handlar det ofta om beteenden som liknar lekar men som egentligen är någon form av maktutövande, mobbning eller handlingar som görs i brist på förståelse för den andres integritet. Det finns vittnesmål där skribenter berättar om händelser i dagisåldern, då andra barn beordrar till avklädning och där de sedan blir utskrattade. I ett vittnesmål berättar skribenten om ett minne från då ett barn uppmanade henne och ett annat barn att klä av sig och ligga ovanpå varandra.

Dessa händelser kan alltså ske på initiativ från jämgamla barn, men det förekommer också situationer där den som utför handlingen är några år äldre än den utsatta och i sådana fall är det en kompis eller ett syskon till en kompis.

”När jag var nio, tio år fanns det en ca tre år äldre kille som jag ibland träffade och som ’lekte’ doktor med mig. Fingrar utanpå och inuti, ’vår hemlighet’, sa han alltid.”

Följder av att utsättas för våld och övergrepp i barn- och ungdom

Många som blivit utsatt för våldtäkt och övergrepp i barndomen vittnar om årtal av försök att trycka undan minnena av vad som hänt. De låser in sina tankar och känslor och lägger locket på. Detta leder enligt flera vittnesmål till psykiskt illamående, psykosomatiska symtom och utvecklande av depressioner och/eller ätstörningar. Några berättar om självmordstankar och försök till självmord. Flera vittnar om att de tog till alkohol eller droger och hamnade in i missbruk.

I ett vittnesmål berättar skribenten om uppväxten som genomsyrades av den ena förälderns psykiska sjukdom, alkoholism och våldsamma beteende. I skolåldern blev hon mobbad och senare insjuknade även hon i psykiska sjukdomar. Alkohol introducerades snabbt i hennes liv och hon hamnade in i ett missbruk i kombination med att hon upprepade gånger utsattes för övergrepp:

”Två och ett halvt år av supande, av våldtäkter, av självskadande. Jag såg mig inte ha något värde. Jag lät folk göra vad de ville. Alla jävla händer på min kropp, i min kropp. Föremål som stoppats upp.

Från att jag var 16 söp jag varje dag. I två och ett halvt år. Jag minns inte allt jag var med om under de åren. Men jag minns särskilt några händelser. En gång var jag på fest, vaknade upp i en annan stad av att två män turades om att våldta mig oralt, vaginalt och analt.”

Personer som vuxit upp i våldsamma hem eller som blivit utsatt för övergrepp i barndomen berättar om hur de i tonåren börjat söka sig till liknande människorelationer hos äldre pojkar eller män, i någon form av destruktivt uppmärksamhetssökande. Detta verkar följas av att dessa pojkar och män börjar utnyttja situationen. Personerna hamnar in i destruktiva och våldsamma relationer där förövarna utsätter dem för upprepade övergrepp. Denna berättelse kommer från en skribent som i början av vittnesmålet berättat om en uppväxt kantad av upprepade övergrepp:

”Den värsta skammen ligger i att jag själv redan som 12-, 13-åring började leta mig till äldre män för att få uppmärksamhet. När jag var 12 år hängde jag med några äldre tjejer och deras ännu äldre ’killkompisar’, de bjöd på sprit och en av killarna/männen tvingade mig att suga av honom vid en vägren tills jag spydde.

När jag var 13 år blev jag tillsammans med en 18-årig kille som gladeligen hade mig att göra en massa sjuka saker. Och så fortsatte det... Män som stoppat in flaskor i alla tänkbara hål, som fått mig att titta på porrfilm och göra allt som görs i filmen. Som slagit mig, kastat mig naken på gatan, osv. Tills jag vid 28 års ålder bestämde mig för att nu räcker det! De senaste åren har fokus varit att komma tillbaka till mig själv, att bli nykter, lära mig att älska och respektera mig själv, att tillåta mig att minnas, att ta

avstånd från allt det som inte gör mig gott, att ta tillbaka makten och kärleken till min kropp.”

Att växa upp i otrygga miljöer och från tidig ålder bli utsatt för olika typer av övergrepp leder upprepade gånger enligt de åländska vittnesmålen till att de utsatta i tonåren och senare börjar lida av psykiska sjukdomar och missbruk och därigenom riskerar att bli utsatta för fler övergrepp.

Det förekommer också liknande mönster i vittnesmål från personer som inte nämner att de har vuxit upp i såriga miljöer, men som vittnar om att de upprepade gånger under tonåren och ung vuxen ålder utsatts för övergrepp. I ett vittnesmål berättar skribenten om då hon som 13-åring blivit kär i en två år äldre kille. Han kom hem till henne och de kysstes. Hon kände att hon ville ha sex med honom, men då han trängde in i henne gjorde det ont och hon bad honom att sluta. Han fortsatte likväl, och reagerade varken på hennes gråt eller försök att trycka bort honom. När han var klar åkte han därifrån. Så här följer hennes tankegångar om det som hände:

”Det här var vad som lade grunden till en lång tids sexuellt destruktivt beteende. Jag har alldeles för många gånger låtit min kropp vara till någon annans nöje på deras villkor, i stället för på mina. För att jag någonstans tänkt att det ska vara så. Att killar och män skulle få göra som de behagade med mig, för då skulle de bli nöjda. Och det är väl det man vill känna, att man är uppskattad och bekräftad. Men på ett så urbota skevt sätt? Nej.”

I ett annat vittnesmål berättar en skribent om två övergrepp varav den senare händelsen inkluderar att hon blir drogad, så här berättar hon om tiden efteråt:

”Efter den här händelsen börjar jag dricka mycket. Jag söp mig redlös varje helg, blev avtrubbad av vad män gjorde med mig. Jag hade minnesluckor nästan varje helg. Jag lät män göra vad de ville. Jag brydde mig inte längre. Jag var avtrubbad.”

Vittnesmålen berättar om hur de utsatta hamnar in i en ond cirkel av illamående, destruktivitet och blir utsatta för återkommande övergrepp. Men det behöver inte vara endast övergrepp i barn- och ungdomen som höjer risken för detta. Övriga omständigheter som skribenterna berättar att ha lett dem till en ond cirkel är andra typer av besvärliga uppväxter och tonår, där bland annat mobbning kan ha orsakat psykiska besvär hos skribenten. Även dessa omständigheter verkar ha lett till att de hamnar in i destruktiva beteendemönster gällande umgänge, alkoholbruk och förmågan att ta hand om sig. Dessa skribenter vittnar om återkommande övergrepp från personer i umgängeskretsen.

Särskilt umgängeskretsen i tonåren verkar ha en avgörande effekt för vilken riktning livet tar. Så här berättar en skribent om hur umgängeskretsen bröt ner henne på liknande sätt som framkommit i de nyss citerade vittnesmålen:

”När jag gick i högstadiet hamnade jag i ’fel’ gäng. Helgerna gick åt till att leta fester, göra småkriminella råder, hata allt och alla och leva allmänt destruktivt. Det var inte många helger jag inte bedövade mig med sprit för att ens orka med. Jag skämdes så att jag inte förmådde mig byta umgängeskrets heller.

Tafsande, händer innanför trosorna och allmänt vidrigt beteende var en del av vardagen. Våga aldrig somna på en fest, då vet du aldrig vad som händer!

Livet var allmänt kaos och jag hatade mig själv och omgivningen så mycket. Eftersom det gjorde så fruktansvärt ont inne i kroppen spelade det ingen roll att det gjorde ont utanpå till sist. Ett liv av självdestruktivitet formades sakta efter den kvällen.

I en radhuslägenhet någonstans på Åland. En mycket äldre kille hade bestämt sig för att ha sex med mig. Han väntade tills jag lagt mig för att sova och våldförde sig på mig i flera timmar kändes det som. Han hade strategiskt satt sängen för dörren till lägenheten så att ingen i misstag ens kunde komma in.

Efteråt minns jag att jag låg och tänkte hur överkligt allting kändes, att jag verkligen inte kände vare sig lust eller olust, bara som att jag var en trasdocka som låg och tog emot. Det sved minns jag.”

Vittnesmålen presenterar personer som av olika anledningar mår dåligt och är nedbrutna. Det verkar som att personer med dessa typer av problematik löper större risk att utsättas för våld och övergrepp, förövarna utnyttjar den svaga positionen som den utsatta befinner sig i. Skribenterna berättar om hur personer i deras närhet betedde sig mot dem som att de var ett värdelöst objekt, fritt att användas hur som helst:

”En gång när vi var hemma hos mina föräldrar och skulle titta på film och hans kompis var med så mitt i filmen så drog han ner mina byxor och tog mig bakifrån inför hans kompis. Jag bad honom att sluta men han skrattade bara och kompisen gick på toaletten tills det var klart. Han brukade även ta mig åt sidan och sätta på mig på olika ställen, i ett omklädningsrum, bakom huset, i buskar, på bussar osv”

De utsattas känslor av skuld, skam och ansvar

”Jag väljer idag att dela anonymt och utan detaljer, mycket för att hur jag än försöker intala mig motsatsen så återkommer den där förhatliga känslan av skam och dumhet. Att jag fick skylla mig själv som var så blåögd. Att jag antagligen förtjänade det, tiggde om det. Jag fick ju skylla mig själv som var ensam tjej på efterfesten.”

I till stort sett varje vittnesmål berättar skribenterna om tankar och känslor kring vad de varit med om. Ofta ger de uttryck för en upplevelse av stark skam och tankar kring att det var deras fel att det hände. De rannsakar sig själva, sina beteenden och sin klädsel, sin grad av berusning, och försöker hitta misstag de gjort som lett till att de blivit utsatta. Till och med när de varit medvetlösa eller somnat upplever de att de får skylla sig själva som blev utsatta. Skribenterna uttrycker ofta att behov av att vara på sin vakt, att inte klä sig uringat eller ”utmanande”.

”Efter att vi lämnat baren och börjat gå mot bilen är det svart. Dagen efter vaknar jag upp med min kollega bredvid mig, utan ett enda minne av att vi haft sex. Han skrattade bara och jag tänkte att det var mitt fel, det var ju jag som hade blivit så full.”

”Jag var 19 år och gravid med mitt första barn. Jag var i 8:de månaden när jag blev våldtagen. Ena stunden blir jag hotad med hagelbössan och i nästa ögonblick blir jag våldtagen. Jag blir skrämmd till tystnad och anmäler inte övergreppen, jag tänker inte gå in på detaljer, för min egen skull.

Rädd, skadad i både kropp och själ och skambelagd låter jag det här vila i mitt inre tills nu, 30 år senare. Och det är nu jag inser hur otroligt skadad jag blev, i själen. Allt jag varit med om i livet har varit färgat av det här. Rädslan har suttit där. Skammen och sorgen, för att jag blev bestulen på min värdighet och på delar av mitt liv, som borde ha fått varit vackra.”

Kanske är det den här känslan av skam och ansvar som också ligger som orsak till att väldigt många skribenter i sina vittnesmål förminskar händelserna de varit med om samt sina tankar och känslor kring det skedda. Ofta ger de uttryck för att de vet att det förkommer så mycket värre saker, som att de inte skulle ha rätt till sina erfarenheter och traumatiska upplevelser.

Uttryck som skribenterna ofta använder är bland annat ”jag har haft tur”, ”det här är ingen allvarlig berättelse, inget farligt hände”, ”jag har inte varit med om några stora händelser”.

Den manliga blicken, att duga, behaga och att få uppmärksamhet

”För det hade man ju på något jävla vis fått inpräntat i skallen på sig, att man dög om killarna tyckte att man dög.”

I många vittnesmål skriver skribenterna om sådant en kan sammanfatta som upplevelser av den manliga blicken. Många berättar om att de är uppvuxna med en typ av inbyggd känsla av att deras kvinnliga kroppar är till för att behaga den manliga blicken. Dessutom på ett sådant sätt att de baserar sitt värde och sin självkänsla på det.

Flera händelser utspelar sig i tonåren då uppmärksamhet har en särskild innebörd. Många berättar om tillfällen då de upplevt manlig uppmärksamhet och blivit smickrade och glada och upplevt en känsla av att också de duger. De har upplevt en slags hängivenhet till personen som sedan har missbrukats och utnyttjats.

”I högstadiet var jag den som fick bröst och mens sist. Om jag fick uppmärksamhet var det för att jag skulle få höra hur små bröst jag hade, att jag var för liten, för osexig. Det var aldrig någon som tafsade på mig då, och missförstå mig rätt, jag ville inte att de skulle tafs på mig, men jag ville att de skulle vilja tafs på mig. Så som de ville med alla andra tjejer.

Det är Rockoff, min första. Jag är 15 år gammal, har just slutat nian och har genom min klasskompis äldre kompis köpt min första alkohol. Fyra äldre svenska killar kommer fram till mig och mina tjejkompisar i backen. Jag blir skakig, varför pratar de med mig? Killar pratar inte med mig.

Därför gick jag inte när den ena killen nästan maniskt försäkrade sig om att jag faktiskt var 15 år (byxmyndig) och inte ljög för honom.

Därför gick jag inte när de bjöd med oss till deras boende på Gröna Uddens camping och alla tjejkompisar lämnade förutom jag och min bästa vän.

Därför gick jag inte när vi började spela ett dryckesspel där man fick peka på den som skulle dricka och jag var den som alla pekade på.

Därför gick jag inte när han försökte sätta fingrarna i mig på väg ner till stranden, jag sa ifrån, och han blev så sur att han vägrade prata med mig. Jag fick en klump i magen. Här fick jag äntligen uppmärksamhet, dessutom av någon som hade sexpack och doftade gott. Otacksamma jävel.

Därför följde jag med honom in på toaletten på campingen.

Därför sög jag av honom även om jag aldrig ens hade kysst någon.

Därför sa jag inte ifrån när han tryckte ner mitt huvud så hårt att jag nästan kvävdes på hans kuk medan tårarna rann, och han till slut sprutade mig i ansiktet utan förvarning.

Därför gick jag därifrån utan att säga något. Någon ville ha mig. Någon kysste mig, lät mig nära sitt könsorgan.

Även om jag hade små bröst.

Jag lade till honom på Facebook när jag kom hem, han avböjde.

Det tog fyra år innan jag lät mig själv inse att det inte borde ha gått till på det där sättet. Han borde ha vetat bättre.

Sen började gymnasiet, mina bröst hade hunnit i kapp och jag märkte att det jag hela mitt tonårsliv hade längtat efter inte alls var så fantastiskt som jag trodde.”

Detta vittnesmål återberättar många återkommande teman och mönster. En tonåring som har sina första intima upplevelser, men som blir utnyttjad. En tonåring som har god tilltro till andra personer och som först senare inser att en blivit utsatt för övergrepp. Vittnesmålet uttrycker också det att många upplever att egenvärdet ligger i ens yttre, i att vilja få bröst för att få uppmärksamhet. Detta kan ses som ett symptom på den allmänna synen på kvinnan som ett objekt.

”

”Jag var på nattklubb på en medelhavsö. Det var foamparty. Lokalen fylls med skum och man dansar omkring i skummet. Plötsligt känner jag hur ett par fingrar körs in. Jag anklagade direkt mig själv, går man klädd i bikini och en kort strandklänning ovanpå det och går på ett foamparty, då är det som att man ber om det. Alla har väl hört talas om hur vissa av dessa medelhavsfester går till. Men jag ville verkligen inte få ett par främmande fingrar inkörda i mig. Jag var en väldigt oskyldig ung tjej med extremt lite sexuella erfarenheter. Dock bra sådana. Men där och då, på den där ön kände jag att det var så här det skulle vara. Med mobbning i bagaget som hade lett till extremt dåligt

självförtroende sög jag in alla nya intryck och erfarenheter som jag inte tagit del av förut. Allt det där som alla coola tjejer gjorde, som att åka till en festarö. Jag kände mig plötsligt 'normal', för jag kunde känna männens blickar. Som kvinna var jag ett sexobjekt och männen skulle välja och vraka."

”

Ganska samtidigt som jag började högstadiet började även kroppshetsen sakta men säkert forma mitt liv, jag kan faktiskt se hur det påverkar den jag är idag. Jag var en ganska blyg tjej, inte den som hade all uppmärksamhet på sig. Men plötsligt började killar i min egen ålder notera mig och hypen om vilken fin rumpa jag hade spred sig som en löpeld. Det var otroligt smickrande till en början. Jag gillade såklart uppmärksamheten. Men så småningom började jag även ifrågasätta mig själv, min personlighet och mina andra egenskaper. Dög jag för något annat än min fina rumpa? Var den det enda som var bra med mig? Om det var enda orsaken till uppmärksamheten jag fick, vem var jag ens då, förutom en fin rumpa att lägga blickarna på, ta smygbilder på och fråga om att få bilder av? Mitt självförtroende är fortfarande långt ifrån topp och än idag ifrågasätter jag om jag duger för annat än min kropp."

Miljön

Vittnesmålen visar att våld och trakasserier kan ske var som helst, när som helst. De ur materialet tre vanligaste förekommande miljöerna eller platserna där våld och trakasserier sker är i hemmiljö, på fest och på jobbet, men det förekommer också på gatan, i trapphus, i kollektivtrafiken och i skolmiljö för att nämna några platser. I det här avsnittet presenteras våld och trakasserier som skett i olika miljöer. Underrubrikerna visar de miljöer som är vanligast i de åländska vittnesmålen.

I hemmet

”Jag satte mig i trappan för att lyssna tills det blev tyst, för att veta att mamma var utom fara.”

Hemmet är den vanligast förekommande platsen för våld och övergrepp enligt de åländska vittnesmålen. Det som dock bör observeras är att det inte enbart behöver utspela sig i den utsattas eget hem, det kan också vara i förövarens hem eller i någon annans hem. Den gemensamma nämnaren för denna kategori är att våldet eller övergreppen har skett i någon form av hemmiljö. Förövaren i dessa berättelser är oftast en partner, en familjemedlem eller släkting, en vän eller bekant. Många berättelser som berör hemmiljö handlar om övergrepp och misshandel.

”När jag var ca 7 år hade mina föräldrar gäster. När jag skulle gå och lägga mig sa en av männen 'Jag kan gå och natta henne'. Han satte sig på sängkanten, böjde sig fram och stack sin tunga långt in i min mun. Sedan reste han sig upp och gick. Jag var förvirrad och rädd.”

I kapitlet om våld och övergrepp i barndomen framkommer det att de flesta av dessa övergrepp sker i hemmiljö. Flera skribenter berättar om otrygga uppväxter med en våldsam förälder eller familjerelaterad person som misshandlar och/eller våldtar deras mamma, deras syskon eller de själva. Men största delen av vittnesmålen som handlar om misshandel i hemmet kommer från skribenter som utsatts av sin partner. Följande berättelse vittnar om en pojkvän som våldtar sin flickvän hemma hos flickvännens kompis:

”Tredje gången var vi hemma hos min väninna. Det skulle tvångsknullas på deras toalett. Jag vägrade. Det tjatades hela kvällen tills han blev svart i ögonen. Min väninna sprang snabbt ner till kiosken för att köpa mer läsk. Då passade han på. Han hämtade en handduk och virade in sin högra näve och använde mitt ansikte som boxningssäck. Mindre blåmärken då. Sen strypgrepp ett bra tag. Jag fick ont i ögat och tuppade av. Jag vaknade av att han var världens trevligaste. Min väninna märkte ingenting.”

I följande citat är det ett ex som är förövaren. Vid ett tillfälle efter att parförhållandet har tagit slut, åker han hem till sin exflickvän, hotar henne och förgriper sig på henne i hennes eget hem.

”Förhållandet tog slut när jag trodde att det var min sista natt i livet. Natten när han försökte kväva mig med en kudde och tog strypgrepp samtidigt som han försökte tvinga ner en ring i halsen.

En natt kommer han hem till mig helt oväntat. Han har fått höra att jag 'horat' mig på Arken kvällen innan. Det spelar ingen roll att vi inte är tillsammans mer. Han hämtar en filékniv och hotar skära upp hela mitt underliv om jag inte genast lovar att aldrig mera gå till Arken utan honom. Sen måste jag suga av honom. Han släpper aldrig kniven.”

På jobbet

”Mannen som hade varit obehaglig mot de flesta flickor jobbade på samma pass som jag. Droppen var då jag satt mitt emot honom i frukostsalen och han lutade sig fram över bordet, väntade tills att han hade låst min blick och sa 'flicka, om jag skulle få vara ensam med dig skulle jag knulla dig så hårt och länge medan jag höll dig i håret att du skulle skrika efter mer och aldrig behöva någon annan igen'. Jag var för chockad för att göra något annat än att byta bord den dagen och stå ut tills jag kom hem. Jag ringde min förman för att berätta. Mannen fick sen byta skift så att vi inte såg honom mer. Han fick behålla sitt jobb med en varning.”

Branschövergripande mönster som framkommer i vittnesmål från arbetsplatser är att det ofta handlar om jargong, sexism och tafsande. Det talas nedsättande om kvinnor och deras förmågor, sällan tas deras kompetenser på allvar inom mansdominerade yrken. I ett vittnesmål berättar en skribent om ett samtal hon hört mellan två män som diskuterar en tidigare chef: ”Hon var faktiskt en väldigt bra chef. För att vara kvinna.”

Sällan tas arbetstagare på allvar när de berättar om kränkande händelserna för någon högre uppsatt. Inte heller bemöts personen av respekt eller allvar ifall hen säger ifrån under själva trakasserioögonblicket. Följande citat kommer från restaurangbranschen, men mönstret är inte branschspecifikt.

”Han drar sexskämt om mitt förhållande framför resten av personalen och han – den så kallade chefen – skrattar högst. Jag säger ifrån, och det jag får höra är att man får tåla lite sådant i restaurangbranschen.”

Nedan presenteras de ur vittnesmålen framträdande branscher där våld och trakasserier sker på arbetsplatsen.

Inom krog-, cafe- och restaurangbranschen

”Jag jobbade för ett åländskt matställe där den manliga chefen inte kunde hålla händerna för sig själv. Säger man ifrån börjar han med muntliga trakasserier och förolämpningar i stället.”

Den arbetsmiljö som nämns oftast i vittnesmålen är restaurangbranschen. Hit räknas också arbetstagare på krogar och caféer. Här är det både medarbetare, chefer eller högre uppsatta samt kunder som utsätter anställda personer för våld, trakasserier eller annat olämpligt beteende.

Det vittnas om årtal av trakasserier på arbetsplatsen. Ofta omvittnade handlingar är att medarbetare eller högre uppsatta kommenterar kroppen och utseendet eller kommer med olämpliga förslag. Detta sker främst på arbetstid, men det förekommer även vittnesmål om kolleger och chefer som söker kontakt på fritiden och beter sig olämpligt eller kränkande. Andra typiska händelser är att chefer eller högre uppsatta kommer och tar på en eller gnider sig mot en medan en arbetar:

”Han står bredvid mig medan jag tar beställning av gäster. Hans hand smeker över min midja och sidan av bröstet.”

Vittnesmål från denna bransch vittnar även om kunder som otaliga gånger tar sig friheten att tafsa på servitörer eller som kommer med olämpliga förslag eller förfrågningar.

”Jag tror man har fått höra precis allt från de manliga gästerna under alla år jag jobbat bakom bardisken.”

Det förekommer även vittnesmål om stalking. I ett vittnesmål berättar skribenten om då hon under de sista tonåren jobbade på café och fick en stalker. Det är en man som frågar efter henne då hon inte är på jobb och som även under tillfällen förföljer henne utanför arbetstid. En kväll tvingas hon ta av sig sina högklackade skor för att kunna springa ifrån honom då han förföljer henne efter krogen.

Inom rederi- och kryssningsbranschen

”Den 75-årige gubben till kund som smög in sina händer under mina armar och bakifrån tog ett grabbatag om mina bröst. Hans fru stod två meter bort. Jag skrek och gormade och kallade honom as.”

Rederi- och kryssningsbranschen utgör några olika yrkesuppgifter inom kundservice. De yrkesinriktningar som nämns är servitörsuppgifter, bartender, försäljning och städning. Vissa skribenter har inte heller specificerat vad de arbetat med utan nämner mer allmänt att de jobbat på färjor eller på kryssningsfartyg.

I ett flertal av dessa berättelser vittnar skribenter om rederi- och kryssningsbranschen som en arbetsplats full av sexism, trakasserier och kränkningar. Det kan vara både kunder, kolleger och chefer som utsätter arbetstagare för våld och trakasserier, men lite oftare benämns kolleger och chefer som förövare inom denna bransch.

”Jag jobbade på färja för länge sedan, och det festades rätt hårt ombord. En man från en annan avdelning stötte på mig under något gemensamt häng men jag var avigt

inställd. Gick och lade mig i min hytt, somnade men vaknade till och där satt han bredvid sängen. Troligen hade han hjälpt sig själv in med huvudnyckel.”

”Även när jag städade på färjorna när de var i hamn kom det fram fulla män och skulle tafs på en.”

Skribenterna vittnar om en miljö präglad av alkohol, sexuell och kränkande jargong och olämpliga eller kränkande beteenden. I ett vittnesmål berättar en skribent om den högre uppsatta som under årtal tjatade om sex, till slut övertalar han henne och de har sex. Efteråt beordrar han henne att inte säga något eftersom han befinner sig i en relation.

Skribenter vittnar om könsbaserade klädkoder som upplevs kränkande och sexualiserande. Flera vittnar om kunder som tafsat servitörer under kjolen. I ett vittnesmål berättar skribenten att de försökt berätta om upplevelserna till personalchefen och bett om att få byxor att arbeta i, i stället för kjol. Det fick de inte eftersom personalchefen ansåg att kvinnor skulle jobba i kjol.

Inom branschen för friskvårdsbehandlingar

Flera personer som jobbar inom branschen för olika typer av friskvårdsbehandlingar vittnar om kunder som har velat vara helt nakna under kroppsbehandlingar och där blottning har förekommit. Situationer som skribenter också berättar om är bland annat tillfällen där kunden har velat få massage i närheten av könsorganet eller att kunden har kommit med olämpliga förslag.

Det förekommer också vittnesmål om förmän inom branschen som kommit med olämpliga förslag till anställda och som utsatt sina anställda för fysiska kränkningar och psykiskt våld. Till exempel vittnas det om förmän som hotar med uppsägningar utan att det förekommit några grunder till det.

Berättelser från övriga branscher

Det förekommer ett par berättelser från kvinnor som jobbar som inom transportbranschen. Samtliga berättar om hur män beter sig olämpligt mot dem, till exempel genom att tafs. Ofta möts de av förvåning och kommentarer kring att de som kvinnor jobbar som chaufförer.

”De stirrar obehagligt och länge på mig, vill kyssa mig som tack för skjutsen, frågar efter mitt namn, nummer, om jag vill se deras kukar, om jag inte ska följa med in till dom.”

Även från personer som jobbat inom vård- och boendebranschen finns några berättelser. I ett vittnesmål berättar en skribent om hur hen som 19-åring blivit antastad av en 45-årig man under ett nattskift på ett boende. En annan skribent berättar om hur hen blev antastad av en äldre man

som skulle skola in hen på den nya arbetsplatsen. Det förekommer också vittnesmål om anhöriga till klienter på boenden som betett sig olämpligt mot arbetstagare.

På festen

På festen är en av de vanligast förekommande miljöerna för trakasserier och övergrepp i de åländska berättelserna. Till denna miljö räknas bland annat hemmafester, midsommarfester, fest med arbetskollegor, efterfest eller fest ute i skärgården för att nämna några förekommande platser. De flesta festberättelser utspelar sig i någon form av hem- eller stugmiljö.

”Det var en hemmafest och vi var 18 år. Under kvällen blev jag väldigt full och blev ensam i bastun med ’killen’. Det var roligt en stund tills jag ville sluta. Försökte slingra mig undan. Sade nej efter nej. Till slut släppte han greppet och jag kunde rymma ut. Ville bara sova. Jag blev visad till ett sovrum där mina kompisar också skulle sova. Jag somnade på madrassen på golvet ensam, men vaknade av att han, killen i bastun, kämpar för att klä av mig. Hela världen snurrar och jag kämpar hårdare emot. Det blir svart. Jag vaknar av att han fått kläderna av mig och tränger sig in i mig. Jag fryser till is. Resten av festgänget ramlar mitt i allt in och han slutar. Jag låtsas sova och när den sista personen somnat i rummet smyger jag ut. Jag går till närmaste sjö, sitter på bryggan och gråter tills jag spyr. Gråter för skammen, om att jag inte kunde hindra honom från att tränga sig in i min kropp.”

Handlingar som det vittnas om upprepade gånger är när skribenten varit i tonåren, befunnit sig på en hemmafest, och helt plötsligt blir i väg dragen av någon som börjar tafs på en. Förövaren kan vara både känd och okänd. Ofta dras personen in på toaletten. Här följer ett par exempel med olika slut.

”En tonårshändelse. En jämnårig kille som jag kände drog in mig på en toalett på en privat fest. Han drog ner sina byxor och försökte få mig att sätta mig grensle över hans erigerade kön när han satt på toalettlocket och sedan på golvet. Till slut lyckades jag ta mig ut.”

”Under festen bestämmer en, för mig helt främmande, kille sig för att våldta mig inne på toaletten. Att som 16-åring få höra ’jag slår ihjäl dig om du någonsin säger något om detta’ och samtidigt bli strypt gjorde att det tog över 3 år innan jag vågade säga något.”

En annan vanlig handling är att kända eller okända personer plötsligt tafsar på en. I ett vittnesmål berättar en skribent om att hon dansar på en fest med sin pojkvän, plötsligt tar en okänd man henne på bröstet. Det visar sig senare att även han är i ett förhållande.

Att plötsligt få olämpliga förslag på en fest är också vanligt förekommande. I ett vittnesmål berättar skribenten om då hon var tonåring, befann sig på en fest där det fanns två killar som

hon tidigare hade legat med, vid åtskilda tillfällen. De båda killarna kom fram till henne och försökte kyssa henne och försökte övertala henne till en trekant. Hon vägrade. De båda killarna fortsatte kyssa henne mot hennes vilja.

Sovande eller berusade offer

”Jag var 16 år gammal när jag somnade på en soffa på en fest bredvid killen jag var kär i. Jag vaknar sedan av att en annan kille har sex med mig.”

Ett oerhört stort antal av de åländska berättelserna vittnar om förövare som förgripit sig på sovande, medvetlösa eller berusade personer. Detta sker ofta i festsammanhang, till exempel efter en hemmafest eller liknande. Förövarna kan vara både kända och okända för den utsatta och båda parterna kan befinna sig i vilken ålder som helst. Ofta är den utsatta tonåring eller ungvuxen. Så här berättar ett antal vittnesmål om övergrepp som det utsatts för medan de sov:

”I 20-års åldern på en efterfest träffade jag en rar och trevlig kille där det ena ledde till det andra och vi hamnade i ett av sovrummen. Vi hade sex, allt var frid och fröjd och vi somnade. Helt plötsligt vaknade jag av att det var en till man i sängen som låg och smekte mig. Jag låg inklämd mellan dessa killar och kände mig trängd. Jag blev så paff så jag visste inte vad jag skulle säga eller göra. Så jag låg tyst där och sa inte ett ljud. Jag försökte dra mig undan men det gick inte. När han hade tröttnat på att smeka mig och ville ha mer lade han sig på mig och hade sex med mig. När han var färdig rullade han över på rygg och somnade.”

”Jag var 14, 15 och full. Vaknade dagen efter med en kille som haft sex med mig. Jag har inget minne av händelsen och måste ha varit i det närmaste medvetlös.”

”Jag är 15 år, ovan vid sprit, dricker för mycket och blir sömnig. Läger mig på ena halvan av dubbelsängen, mitt i festen. Vaknar av ett kolsvart rum, alla borta. Utom en kille, som håller på att tränga in i mig.”

”En gång har jag och flera andra kompisar festat hos en killkompis jag litar på. Jag är väldigt full och känner att jag behöver sova, så jag får låna en säng för att sova någon timme. På morgonsidan när jag vaknar så upptäcker jag att mina byxor och trosor är nerdragna till just ovanför knäna (tacka vet jag skinny-jeans som man får åla sig i/ur!). Jag vet än idag inte vem som har tagit sig rätten till att göra detta, men det känns väldigt olustigt när man vet att det är en bekant men inte vem!”

”En av mina kompisar utnyttjade mina alkoholvanor och hade sex med mig när jag var för full för att kunna sitta upp. Flera gånger förstod jag inte vad som hänt förrän dagen efter när jag vaknade. Han hade flickvän och jag skämdes över att vara den andra.”

”En sommar var det en stor fest i Eckerö, jag och en kompis träffade tre äldre killar som skulle tälta en bit därifrån. Jag tror vi var 16 år och killarna, som vi visste vilka de var men inte kände, var kanske mellan 20 – 35 år. Dom tyckte vi skulle följa med dem, efterfesta med dem och sen tälta där. Känslan jag hade på morgonen kommer aldrig att försvinna. Jag har inget minne av kvällen/natten efter vi kommit till tältplatsen. Jag vaknade ensam i ett av tälten, naken och helt nedblodad i underlivet och låren. Jag vet ännu inte idag vad som hände den natten, vem eller vilka som gjort vad med mig...”

På krogen

På krogen eller i klubbmiljö är också en ofta nämnd plats, men denna siffra är antagligen mycket högre än vad som framkommer i materialet eftersom skribenterna ofta nämner tafsande på krogen som mest i förbifarten. Ofta har ett vittnesmåls huvudberättelse handlat om en annan typ av övergrepp i en annan miljö, men berättelsen har ofta inletts eller avslutats med vittnande om ”det vanliga tafsandet på krogen”, som ett tillägg om att även de har upplevt sådana kränkningar. Trakasserierna på krogen verkar ha blivit så normaliserade och vanliga att de knappt räknas som en självständig och klar händelse i de vittnesmål som samlades in. Trakasserier ses som vardagsmat för den som besöker krogen, klubben eller baren.

Så här har skribenterna berättat om trakasserier i krogmiljö:

”Jag har varit med om det klassiska tafsandet och gnidandet på krogens dansgolv. Äckel. Varenda en. Men har också varit med om ett typiskt ”gubbäckel” som tog sig rätten att tafska.”

”På krogen, skrev som trycks mot min rumpa, jag säger nej och knuffar med armbågen. Det fortsätter, jag vänder mig om och säger ”NEJ” och puttar bort, hårt. Men det fortsätter, varje kroghelg, varje gång man går ut.”

”Bör även nämnas att det antal gånger man blivit tafsad på då man befinner sig på krogen är oräkneliga.”

”Sen har jag, liksom så många andra, fått uppleva ovälkommet tafsande på krogen. Både som gäst och som personal. Inte så festligt.”

De flesta kränkningar som sker i krogmiljö rör sig om tafsande, ovälkomna närmanden och blickar.

Övriga kränkningar som sker i klubbmiljö är olämpliga kommentarer, förslag och glåpord. Kvinnor som blir kallade ”hora” och ”kärring” när de tackar nej till inviter, män som frågar vad de kostar för natten och kommentarer om att en har klätt sig ”horigt”. Förövarna som gör dessa

kränkningar kan vara den utsattas killkompis, ett ex eller en bekant. Men majoriteten av dessa förövare är okända.

”Eller på krogen där killar/män ur absolut alla åldrar, samhällsklasser, utbildningsbakgrunder och vad man nu kan tänka sig för bakgrund tafsar. (...) Och kommentarerna om kroppen – bara håll dem för er själva. Blickarna på krogen, hur killarna kommer bakifrån och tar på ens rumpa eller bröst. Och jag var alltid noga med att inte ha kjol, eller urringat. Och jag drack inte för mycket. Och jag höll i mitt glas med handen över hela tiden. Det var inte så att man kunde vara ”avslappnad” på krogen. Man måste vara på sin vakt. Inte alla män, men tvejfan alla kvinnor måste vara på sin vakt.”

I skolmiljö

”Mycket utspelade sig i högstadiet. Att alltid vara på sin vakt, inte gå för nära någon kille i korridorerna för att inte bli dragen omkull och sedan påtafsad. Eller i duschen efter gymnastiken, killarna stormar in eller gömmer sig i bastun för att titta på oss nakna tjejer. Jag lärde mig att hålla mig där i skolan tills jag hann på toa på övre våningen där låsen fortfarande var bra. Den manliga läraren som ville att tjejerna skulle sitta längst fram och ha urringat på oss. Hade vi det så kunde vi få ett vitsord högre. Lärarna var medvetna om detta men inget gjordes.”

Ett återkommande tema i berättelserna är trakasserier och kränkningar som sker i skolåldern, i skolan eller av skolkamrater i olika sammanhang. I ovan citerade vittnesmål framkommer mycket som även andra berättelser vittnar om. Killar som stormar in i omklädningsrummen, blottar sig för tjejerna och smygkikar på dem i dusch och bastu. Tjejer som inte vågar gå på toaletten eftersom låsen är dåliga och killarna kan komma in eller försöker bryta sig in. I ett vittnesmål berättar skribenten om att hen inte kände sig trygg med att byta mensskydd på skolornas toaletter och att hen fick urinvägsinfektion eftersom hen gått och hållit sig för länge.

”På högstadiet skulle det tafsas, på bröst och rumpa och allt de kom åt. Böjde man sig fram var det 9 av 10 gånger någon där och ’juckade’ mot en. Jag kommer väl ihåg vilken skam, skuld och ångest jag kände.

Det var en killkompis som när jag inte ville bli ihop med honom blev vansinnigt arg på mig. Vi hade hånglat och tagit lite på varandra men jag ville inte göra det mer, han hade varit hårdhänt, jag hade ställt upp för att han tjtade och ville. Efter det bestämde han sig för att inte prata med mig alls, han pratade bara om mig. Att jag var en äcklig hora, vidrig, dum i huvudet osv. Jag grät nästan varje dag när jag kom hem från skolan.”

Den skolmiljö och miljö bland jämnåriga tonåringar som återges i vittnesmålen är hård och präglad av en sexistisk jargong och machokultur. Respekten och integriteten för andra personer saknas. Det vittnas om pojkar som kommenterar och värderar flickors utseende, ofta jämförs storleken på flickornas bröst och om de inte har hunnit utveckla bröst ännu får de höra diverse elaka och nedlåtande kommentarer eller glåpord. En handling som upprepade gånger vittnas

om är att pojkarna knäpper upp eller försöker knäppa upp flickors bh:n medan de går förbi dem under skoldagen.

”Under tiden i högstadiet var det inte konstigt om killarna försökte knäppa upp ens bh, dra i bh:banden och/eller i stringtrosorna. Om man hade mjukisbyxor på sig var det klokt att knyta dom hårt, för säkerhets skull.”

Det vittnas om ryktesspridning som ofta sker i skolan eller bland jämgamla. En skribent berättar om en kille under en fest som tjarar om att få ligga med henne men hon nekar honom. Då hon kommer till skolan nästa vecka har ett rykte spridit sig om att hon skulle ha bönat och bett om att få suga av killen under festen.

”Kyss en kille för mycket och du kallas för luder hela terminen ut, eller ännu värre, kanske väljs du ut till mobboffer. Busvisslingar efter sig i korridoren följt av gapskratt, killar som puttas mot en och grimaserar äcklade, eller att ständigt kallas för äckelhora, kuksugare, fitta... Få frågan om vad du kostar, varje morgon som hälsningsfras. Och alla vuxna som tittar åt ett annat håll och som mest stönar fram ett ’sluta nu grabbar’. Det räcker inte för att ändra på ’högstadiiekulturen’. Man tar sig inte hel ur det, vad tror du händer när dessa tjejer blir vuxna och hamnar i situationer där de måste stå upp för sig själva?”

”Dessa ’killkompisar’ hade gruppchattar där de skickade bilder på tjejernas rumpor och kommenterade dem. Även spridning av nakenbilder förekom. Nakenbilder som tagits av en godtroende flickvän och då det tog slut mellan henne och hennes kille som hon skickat bilderna åt, så valde han att smutskasta henne och sprida bilden till killar i min och andra skolor på Åland.”

”På en dejt blev jag utsatt för ett övergrepp, när jag sen kom till skolan ropar folk hora efter mig. Folk skriver hora, slampa, fitta, luder, sug kuk på mitt skåp. Håller fast mig och gör sugmärken på min hals. Det fortsätter genom hela sjuan och åttan. När jag en dag får nog, frågar vad fan dom vill, skriker att jag inte vill leva längre, och sen möts av en skrattande kör. Jag gick till rektorn. Berättar vad som hänt och vad som händer, varpå rektorn säger ’Ja, men ser du hur du ser ut? Du går runt med korta kjolar’.”

I vittnesmålen uttrycker skribenterna att lärarna och de vuxna inte brydde sig om det som tjejerna var utsatta för under skoldagen. Pojkarnas beteenden har bara avfärdats som bus av och ingen har uppmärksammat beteendena eller tagit dem på allvar.

”En kille tar sin hand mellan mina ben när vi lekte en lek och en lärare avfärdar det med att han säkert inte visste reglerna.”

”Den privata sfären var aldrig privat i lågstadiet. Killarna bröt sig in i våra omklädningsrum, sprutade AXE-spray, gjorde helikoptern, slet i handdukarna och jag

har inget minne av att det skulle ha lett till mer än att de kanske fick en utskällning. Ingen talade med oss om hur vi kände. Det sågs mest som ett barnsligt upptåg, men jag kände mig aldrig riktigt trygg i omklädningsrummet efter det.”

Skribenter berättar även om att de slutat utöva vissa hobbyer eftersom de inte fått vara ifred från trakasserande killar och att de inte känt sig trygga. Men vissa berättar att de fortsatt stå ut med handlingarna för att få fortsätta med sina fritidsintressen: ”längtan att höra till ett sammanhang väjde tyngre och tanken på att berätta fanns inte ens i det medvetna.”.

Det är inte heller bara klasskompisar och jämnåriga som kränker och trakasserar i skolmiljö. Det förekommer vittnesmål om lärare, vikarier eller andra vuxna i skolan som betett sig olämpligt och oprofessionellt och yttrat olämpliga kommentarer. Även andra vuxna personer kopplade till skolmiljön nämns:

” ”Busschauffören på klassresan som kommenterade mina bröst inför både personal, medföljande föräldrar och klasskompisar. Alla andra skrattade, så då var det väl så att jag måste bjuda på det där då, ’annars har man ju ingen humor’.”

Via internet och telefon

” ”Jag har under en längre tid, ja under flera år, fått privata meddelanden av ett oräkneligt antal män: småbarnspappor, högt uppsatta politiker och tjänstemän, byggare, egenföretagare, ensamma, gifta, i skilsmässa, studerande... Det finns ingen gemensam nämnare förutom att de är män. Dessa män tar sig friheten att skriva saker till mig, oftast börjar det med något oskyldigt, som till exempel en rolig filmsnutt eller en bild. Sedan skriver de till mig hur de sett mig på stan, de har sett mig i bilen, de har sett mig på en föreläsning, de har sett mig i butiken... och så börjar messandet. Det eskalerar oftast snabbt till att de försöker ragga på mig och skriver vad de skulle vilja göra med mig i sängen. Det kan komma allt från texter om hur de ångrar att de aldrig hann ligga med mig innan de gifte sig eller skaffade barn, till kommentarer om mitt utseende eller frågor om jag tänker gå ut i helgen. Vissa barnförbjudna bilder har också förekommit i meddelandena. Och såklart har de också bett om bilder tillbaka. Att blockera dem helt är ingen möjlighet p.g.a. att vi är yrkesmässiga kontakter. Men kommer det något liknande från någon helt random snubbe på nätet blockeras han snabbt som ögat.”

Flertalet skribenter återger internet eller sms och telefon som kanaler varigenom förövarna tar kontakt eller utsätter dem för trakasserier. Många av de utsatta är unga eller minderåriga. Förövaren varierar från att vara en okänd person en fått kontakt med via internet till att vara någon en känner från tidigare. Redan kända personer, som kolleger eller vänner, utgör dock majoriteten av förövarna. Samtal och sms är också ett ofta nämnt sätt för kontrollerande partners att utöva psykiskt våld på.

”Han skickade sexmejl och bilder till mig när jag var 13 år. Jag tyckte nog det var lite ballt att en vuxen man, en politiker, som han var då, var så intresserad av mig, så jag svarade på dem och sa inte ett dugg ifrån i början. Men när han ville träffas och förverkliga dessa extremt detaljerade mejl så steg paniken och jag slutade bara svara till slut... Bilderna var ju mest obehagliga. Inget av detta finns kvar idag då mejlkontot inte finns längre. Jag skämdes och skäms fortfarande då jag inte satte stopp för det och sa ifrån, så jag fick väl skylla mig själv lite. (Ingen tanke om att en 13-åring inte borde behöva säga ifrån till en så pass mycket äldre, vuxen man).

Jag ringde faktiskt vid ett tillfälle upp hans dåvarande flickvän som numera är hans fru, och berättade. Hon lät mest bekymrad och la ingen skuld på mig. Han skickade sedan hemska sms och kallade mig smutsig hora som 'lockat honom att göra fel', han skulle ju ALDRIG göra så mot sin tjej...”

”När jag var 12 år började en 17-årig kille skriva till mig på Internet. Det tog inte länge innan jag trodde jag var 'kär' och det var det häftigaste någonsin. Han flörtade och påpekade ofta hur söt jag var. Efter några veckors chattande erkände han att han redan hade en flickvän, men att han hade frågat henne om vi tre kunde ha en trekant. Hon hade (som tur var) lämnat honom efter det förslaget. Och jag, 12 år och bara ett barn, sa nej tack med en klump i magen. Han började bli arg om jag träffade kompisar i stället för att skriva med honom. Jag hade kanske blivit 13 år när han fick mig att skicka bilder på mig själv. Bilder jag skämdes så mycket över men jag vågade inte säga nej. För då blev han arg och då gjorde jag fel. Han tvingade mig också att skriva långa meddelanden om hur det skulle vara om vi två hade sex, medan han runkade och läste. Vid många tillfällen länkade han utan förvarning porr till mig och sa att han föreställde sig att jag var tjejen i videon. När jag var 15 år kom han till Åland för första gången. Det första han ville att vi skulle göra i mitt flickrum var att lägga oss i sängen. Han drog snabbt upp min tröja och jag frågade vad han höll på med, då sa han att han bara ville känna på tyget. Sen kysste han mig hårt. Några dagar senare kom han och sov över för första gången. Och han skulle ha sex med mig. Jag var absolut inte redo, men han fortsatte be och sa att det ändå måste vara första gången någon gång. Det var allt ifrån skönt. Han ville efter några gånger strypa mig och binda fast mig. Jag vågade inte säga emot och grät många gånger under tiden, men han slutade inte för det.”

Det vittnas om kolleger som ringer utanför arbetstid och kommer med olämpliga förslag. Det vittnas om kunder som skickar olämpliga mejl. Det vittnas om män som trakasserar underåriga flickor via sms. Det vittnas om partners och expartners som kontrollerar eller hotar genom att ringa eller smsa. Det vittnas om personer som blivit utsatt för stalking till den grad att en behövt skaffa hemligt nummer. Det vittnas om spridande av nakenbilder, om efterfrågningar på nakenbilder, om personer som ovälkommet skickar bilder på sitt könsorgan. Handlingarna är otaliga.

”Jag var elva år när allting började och hade precis börjat komma in i puberteten. Det var en mansdominerad sport jag höll på med, men jag har lärt mig att alltid ha lite skinn på näsan mot diverse kommentarer. Det var först när även en av mina tränare började som jag kände att jag inte hade något spydigt att svara tillbaka. Vi skulle nämligen alla

lämna in våra egna telefonnummer till honom inför kommande tävlingar. Och det var så allting började. Det första halvåret började en del sms trilla in där han frågade vad jag gjorde eller hur läget var.

På träningarna började han prata betydligt mera med mig och dra en del opassande skämt. Det gick en tid och en kväll plingar det till med 'hej sötis'. Dagen efter kände jag mig inte så sugen på att fara på träningen och stannade hemma. Efter några timmar plingar det till igen och jag öppnar ett sms. 'Saknade dig idag. Jag hoppas du förstår att närvaro förväntas och svar på sms för att behålla din plats i laget'. Och det är här som det eskalerar. Det är fyllesms, det är svarta oklara bilder, det är 'men varför svarar du inte sötis' följt av 'nu svarar du!!!! puss och kram'. Dagen efter fortsätter det, 'jag hoppas jag inte skickade någon olämplig bild igår ;)'. Bilderna som skickades var, som tur var, svarta eller bara på nakna ben. 'Du har så jävla snygg röv när du har träningstights! ;)'. Trillar in efter ett pass då vi spenderat mycket tid krälades på golvet. Jag hade pejlatt att han inte skulle vara på plats innan jag dök upp, men tydligen var han det ändå. 'Men asså, vet du. Det skulle vara ännu bättre om du har det där tigha linnet du hade på dig här om dagen. Dina bröst är så stora och sexiga i det. Med det linnet och de tightsen...'. Jag grät och jag hatade mig själv, jag hatade min kropp så mycket. Det måste ju vara mitt fel? Jag måste ju uppmuntra honom på något sätt när det aldrig slutade?"

Övriga miljöer

Nedan presenteras andra miljöer som utgör återkommande scenarion i de åländska berättelserna.

I en bil

Ett ofta förekommande scenario är tjejer som åker bil tillsammans med en eller flera killar eller män. Plötsligt svänger chauffören av från den planerade rutten och kör upp längs någon skogsväg eller till något undanskymt ställe. I bilen eller på platsen förgriper sig killen på tjejen.

”Han erbjöd sig några gånger att skjutsa mig till färjan och jag tyckte det var trevligt och gentlemannamässigt. Tills den gången han svängde av på en skogsväg och vägrade köra vidare om vi inte hade sex först. Jag gick med på det för jag kände inte att jag hade några andra val. Och jag intalade mig själv att jag nog ville ha sex egentligen. Efter att han hade fått vad han ville ha så upphörde all kontakt.”

”Han kör in på en skogsväg. Han stannar på ett ställe, säger att jag ska suga av honom på motorhuvn för att han inte får ha samlag med mig på en bra tid framöver p.g.a. den där satans graviditeten. Eller i andra hålet. Jag gör det, för husfridens skull. Sen åker vi på barnkalas.”

”När jag var 16 år var jag med om ett övergrepp. Efter att vi hade firat valborg på stan blev jag och min kompis hemskjutsade av två äldre män, i runt 35 års åldern. Vi var båda ganska fulla och eftersom ena mannen var min kompis lärare och den andra var hans bästa vän och hon litade på dem, gjorde även jag det. Halvvägs hem hade konversationen vänt från vänskaplig till frågor om vi var oskulder, om vi hade haft mycket sex, om vi gillade sex. Jag svarade så lite som möjligt för att inte uppmuntra honom att fråga mer. Sen svängde han av och körde bakom en matbutik och parkerade bilen. Då låste han dörrarna och började smeka mina lår, och gled fingrarna uppåt. Först försökte jag ta bort hans händer, men han la tillbaka dem varje gång, till slut var jag så rädd för vad han skulle göra om jag inte gick med på det, att jag bara gav upp. Min kompis i baksätet försökte stoppa honom, men hennes lärare satt handen över hennes mun och sa att hon bara skulle låta det hända. När de släppte av oss hemma hos henne låg jag bara i hennes säng och grät.”

Inom branschen för vård och friskvårdsbehandlingar

Det förekommer vittnesmål från personer som blivit utsatta av läkare, gynekologer eller någon form av terapeuter inom branschen för friskvårdsbehandlingar. Dessa vittnesmål kommer alltså från personer som har blivit utsatta då de själva har befunnit sig i rollen som kund eller patient och där det alltså är en yrkesutövare som varit förövare. Händelser som beskrivs i vittnesmålen är att yrkesutövare har tafsat kunden på bröstet eller i närheten av deras kön, gnidit sitt könsorgan mot dem eller betett sig oprofessionellt och icke-hänsynstagande. Skribenter vittnar om besök hos gynekolog där gynekologer gnuggat deras klitoris eller yttrat olämpliga kommentarer.

Följande citerade vittnesmål kommer från ett besök hos en yrkesutövare inom branschen för friskvårdsbehandlingar:

”De första gångerna jag besökte honom var han normal, agerade professionellt, men den här gången var han som en annan person, passivt aggressiv, tystare, mer hårdhänt. Jag förväntades få hjälp för ryggproblem men han började massera mig under trosorna, på rumpan.

Jag blev som paralyserad, sa inget där och då utan låg bara spänd och stel. Men även om jag inte sa något med ord uttryckte min kropp definitivt ett klart och tydligt nej, och sluta. En reaktion som yrkesutövaren borde ha lyssnat till, kan en tycka.

Min magkänsla sa att det inte var ok, men det är svårt när en redan gått med på att en person en aldrig annars skulle haft närkontakt med får beröra ens kropp i behandlingssyfte. En har förflyttat gränsen för vad som är ok redan och en har gett sitt förtroende till personen som ska behandla en. Det ligger också nära till hands att tänka att yrkesutövaren är den som vet bäst.”

Det berättas också om tillfällen då yrkesutövare har uttryckt en vilja att kunden ska klä av sig mera kläder, trots att behandlingen uppenbart inte har krävt det, i dessa fall har yrkesutövaren också utövat påtryckningar och försök till mutor.

På färjor och kryssningar

En annan miljö som kan lyftas upp är färjor och kryssningsfartyg. Ett flertal skribenter berättar om en miljö präglad av alkohol och sexism på färjorna. Skribenterna känner sig ofta otrygga. I ett vittnesmål berättar en skribent om obehaget att gå genom de långa och smala korridorerna. Hon berättar om ett "maktspel" hon upplevt då hon mött två ungvuxna killar i en lång korridor på ett kryssningsfartyg. Killarna skapade en otrygg stämning för henne och hon hörde dem prata sexualiserande om henne.

Skribenterna berättar om tillfällen då okända män har närmat sig dem, tafsat och kommit med obehagliga kommentarer eller kallat dem för nedsättande saker. Skribenter vittnar också om att de blivit förföljda på färjorna och behövt hålla sig bland folk då de inte vågat ta sig till sina hyttar.

Olika typer av beteenden och handlingar

I det här kapitlet presenteras och diskuteras de olika kränkande och trakasserande handlingar och beteenden som har framkommit i de åländska vittnesmålen. Som har nämnts många gånger tidigare kan det vara besvärligt att avgränsa ett visst beteende eftersom trakasserier är ett kontinuum av olika handlingar. Men detta är ett sätt att försöka åskådliggöra dem. Det bör också understrykas att de enskilda händelser vittnesmålen berättar om självklart kan innehålla, och ofta innehåller, flera olika typer av beteenden och handlingar.

Först presenterar jag listan med kategorier och koder över olika handlingar, sedan kommer vissa av dem att diskuteras närmre och exemplifieras.

Kategori	Koder
A. <u>Fysiska kränkningar</u>	1. Olika typer av fysiska närmanden a) Gnida könet emot personen b) Omhållning, omfamning bakifrån, tvingande till fysisk kontakt 2. Tafsningar 3. Intima tafsningar 4. Påtvingad kyss eller försök till kyss 5. Blottande 6. Avklädning av den utsatta 7. Förövaren tar kontroll över den utsattas kropp, t.ex. genom att hålla fast, övermanna eller dra iväg personen 8. Våldtäkt eller försök till våldtäkt 9. Tvingande till sexuell handling på förövaren 10. Förövaren utför sexuella handlingar på sig själv 11. Misshandel 12. Förövaren filmar och fotar övergrepp eller den utsatta
B. <u>Verbala kränkningar</u>	13. Kommentarer (om kroppen) 14. Glåpord 15. Nedlåtande kommentarer eller prat om personens förmåga baserat på könstillhörighet 16. Intima eller olämpliga förslag samt efterfrågan av bilder
C. <u>Manlig dominans</u>	17. Instängningar 18. Uppmaningar 19. Psykiskt våld a) Manipulation ▪ Hets till alkohol b) Hot om våld samt våldsamt, skrämmande, kontrollerande beteende

	20. Olika typer av ”andra” trakasserier, t.ex. hemfridsbrott 21. Stalking 22. Sex på deras villkor eller våldsamt sex 23. Tjat om sex och tjatsex, den utsatta känner sig tvingad till sex på grund av rädsla eller känsla av skyldighet 24. Pojkbeteende i skolan 25. Inkräktande i trygga rum ¹
D. <u>Gråzoner</u> <u>samt jargong</u>	26. Kränkande eller obehagliga gester, blickar och kroppsspråk 27. Inkräkta på det personliga utrymmet, komma nära utan att röra 28. Olämpliga skämt eller olämpligt prat med sexuellt innehåll 29. Skickar eller visar pornografiska bilder eller filmer

¹ Med inkräktande i trygga rum avses då den utsatta inte har fått känna sig trygg till exempel i omklädningsrum eller på toaletten eftersom förövaren har tagit sig in dit eller på annat sätt smygtittat eller inkräktat

A. Fysiska kränkningar

• Olika typer av fysiska närmanden

I vittnesmålen har olika typer av fysiska närmanden identifierats. I ett flertal olika situationer vittnas det om förövare som gnider sitt kön mot den utsatta. Dessa händelser sker ofta på krogen och dansgolvet, både av kända och okända män. Men det sker också på arbetsplatsen av kunder, kollegor eller chefer:

”Han tränger sig förbi i små utrymmen där han råkar föra sitt kön på ett sådant sätt att jag känner av den.”

Många vittnesmål berättar om olika typer till påtvingad fysisk kontakt. Till exempel vittnesmål från barndomen där äldre män har velat att en ska sitta i famnen, dansa med en eller där det krävts pussar eller kramar. Men liknande händelser sker också högre upp i åldrarna. I ett vittnesmål berättar en skribent att hon var 15 år första gången hon utsattes för sexuella trakasserier. Förövaren beskriver hon som en vuxen kille som under lektioner då de tittade på film tvingade henne att sitta i famnen. Då smekte han hennes lår och efteråt ville han ha omfamningar. Hon kände sig obekväm och illamående.

En handling som det vittnas om återkommande gånger är att förövaren kommer som från ingenstans och omfamnar eller tar på den utsatta bakifrån. Detta verka vara en typisk handling på krogen eller i festmiljö, men även i andra situationer:

”Chefen som ansåg sig ha all rätt att återkommande komma bakifrån, hålla stadigt i min midja och trycka sitt kön mot baken, så att jag faktiskt kände hans kuk mellan mina skinkor. Ofta.”

”Plötsligt kom han upp till mig bakifrån och med armarna runt mig tog mig mellan benen.”

”12 år. En släkting simmar upp intill mig vid bastudoppet. Tar om mig bakifrån och om mina små, känsliga bröst. Viskar att det vackraste som finns är knoppande ungflickor. Säger inget.”

- **Tafsningar och intima tafsningar**

De handlingar som framkommer i vittnesmålen kräver två olika sätt att prata om tafsningar, dessa är lättast att dela in i tafsningar och intima tafsningar. Med den första typen tafsningar avses ovälkommen fysisk beröring ovanpå kläderna, som att ta eller smätta någon på rumpan eller ta någon på bröstet. Med intima tafsningar avses sådan ovälkommen fysisk beröring som är grövre och mer intim än föregående definition, till exempel då förövaren tar på den utsatta under kläderna eller på könsorganet.

”Jag går utanför Indigos uteservering, det är mycket folk. Det är sommar och jag har kjol. Jag känner hur två fingrar tvingar sig in i mig, jag får panik och vänder mig om. En okänd man står och flinar.”

”Innan jag vet ordet av så känner jag båda hans äckliga gubbhänder runt mina bröst, han klämmer till en gång och vänder sig malligt om mot sitt gäng och de alla garvar.”

- **Kontrolltagande över den utsattas kropp**

En ofta förekommande handling som det vittnas om är situationer då förövaren på något sätt övermannar den utsatta eller på något sätt tar kroppslig kontroll över den. Vittnesmål kan till exempel berätta om män som tornat upp sig framför dem för att hindra dem från att ta sig från platsen. Eller om män som i övergreppssituationer dragit i väg dem, knuffat ner dem eller hållit fast dem. I dessa fall skriver skribenterna att förövaren använder hela sin kroppstyngd för att trycka ner dem, stänga in dem eller hålla fast dem. Den utsatta tappar med andra ord kontrollen över sin egen kropp. Ibland kommer de loss, eller räddas av att någon kommer in i rummet och upptäcker vad som händer, men många skribenter skriver också att de tvingas ge upp eftersom de inte har en chans mot den andres vikt och styrka.

- **Våldtäkt**

Våldtäkt och försök till våldtäkt kan se ut på olika sätt. Det har redan i tidigare avsnitt kommit fram olika exempel på detta, men för att kommentera ytterligare kan det understrykas att våldtäkter kan utföras av vem som helst i vilken situation som helst. Det förekommer vittnesmål om kvinnor som blir våldtagna av sina män i hemmet, om tjejer som blir våldtagna av en ny

pojkvän som inte lyssnar då hon säger att hon inte är redo att förlora oskulden, det förekommer vittnesmål om personer som blir drogade och våldtagna av okända män.

”I slutet av åttan träffar jag en kille som jag blev ihop med. Det tog inte länge innan han började ha hårdhänt sex med mig. Han slutade att kyssa mig. Höll för min mun. Stryptag runt halsen. Kudde över ansiktet. Band fast mig. Höll ner mig. Satte sig över mig. Berättade hur äcklig och vidrig jag var och att jag inte hade någon annan än honom. Vi tittade på porrfilm tillsammans och jag skulle göra som tjejen i filmen. Han tog in mig i duschen, rakade mig och kissade på mig. Han knullade mig analt, jag grät och när han var klar blev han arg för att jag inte hade sagt till om jag nu inte ville. Han puttade ut mig ur sängen och sa att jag kunde dra.”

”En pojkvän till mig tjtade sig ofta till sex när jag sa att jag inte var sugen. Till slut gav jag upp och lät honom göra vad han ville, jag orkade inte kämpa mer.”

- **Misshandel**

Som det redan framkommit berättar en stor mängd av vittnesmålen om olika typer och grader av misshandel. Misshandeln sker ofta i samband med en våldtäkt eller annan typ av övergrepp. Men det förekommer också vittnesmål om enbart misshandelsfall. De varierar i karaktär, men vanligast är vittnesmål om misshandel där utövaren är en partner och där skribenten lever i ett våldsamt förhållande tillsammans med denne.

Följande citat kommer från ett vittnesmål där förövare är skribentens partner. Misshandeln börjar ute på gatan och fortsätter sedan inne i lägenheten:

”Han tar och vrider ena armen bakåt så jag krokas fast, den andra över halsen. Jag får ingen luft och tappar min väska. Sitter på knä fortfarande med armen i ett grepp som gör mig orörlig. Jag gråter och beordras att plocka upp grejerna. Jag ser tre män gå förbi Hotell Savoy, ingen vill se mig. Han lägger handen över min mun, drar upp mig och för mig mot porten. Jag leds upp. Vi går in i lägenheten han kastar mig på golvet och flyger på. Han stryker mig och jag tänker att nu är det kört.

Men precis i rättan tid slutar han och stiger upp. Jag kippar efter luft, lutar på ena armbågen åt sidan och försöker fråga vad han håller på med men det låter mest som gröt. Då börjar han sparka två sparkar som mot en fotboll, fullt mot min mage. Jag får kräkreflexer och kryper runt på knä, vet inte hur länge. Sen mitt i allt kommer han tillbaka och är världens gulligaste, gråter och är ledsen. Han hjälper mig, kramar och pussar. Han säger att han inte kunde rå för det, för att jag lagt mig just där så han snubblade över mig två gånger, jag måste ju förstå att det var i misstag.”

- **Tvingande till sexuell handling på förövaren**

Detta är en handling som ofta riktas mot underåriga barn, att förövaren tvingar dem att utföra handlingar på dem. Men även vid andra tillfällen förekommer sådana handlingar, inte sällan då den utsatta redan nekat till sexuell aktivitet.

”När jag inte ville ha sex med min pojkvän tyckte han åtminstone att jag skulle känna på honom. Flera gånger tog min hand och drog den neråt, när jag gjorde motstånd tog han i hårdare så att han tvingade mig att röra hans hårda kön. Det spelade ingen roll att jag med ord och hela min kropp visade att jag inte ville. Han sa ’känn hur hård jag är’ och började röra min hand upp och ner. Jag runkade av honom med en klump i halsen.”

B. Verbala kränkningar

”Jag står i köket och plockar med disk och annat då han kommer in och berättar flera gånger hur sjukt porrig jag är och hur mycket han skulle vilja knulla med mig. Jag blir mycket obekvämt, just för att hans flickvän sitter ute i salen och vill förmodligen inte att han ska stå i köket och berätta att han vill knulla med en av värdarna för festen.”

Verbala kränkningar handlar ofta om olämpliga uttryck eller uttalanden. Dessa blir ofta olämpliga enligt kontext, särskilt beroende av vem det är som uttalar det och i vilken situation. Som det underströks tidigare kan trakasserier vara subjektivt definierade, alltså kan en kommentar vid ett tillfälle vara väldigt opassande, medan den i en annan situation eller av en annan person inte behöver uppfattas så.

”Jag och min tjejkompis är på Arken och dansar då en man som jag vet att är i ett förhållande frågar mig och min kompis om vi vill följa med honom och hans kompis för att ’ha roligt’. Jag frågar vad han menar och han svarar ’sex...’. Jag påpekar att han har flickvän. ’Hon behöver inte veta’, svarar han. Jag tackar nej. Sen fortsatte han dock skriva med mig på ett opassande sätt, jag visade det för hans flickvän och han mordhotade mig så jag blockade honom.”

Kommentarer om kroppen är en väldigt vanlig handling enligt vittnesmålen. Detta kan uttalas av nästan vem som helst, en förälder, en lärare, en chef, en bekant, en okänd man på en fest. Som det framkommit är arbetsplatsen ofta en miljö där dessa kommentarer utgör trakasserier.

Glåpord är också en mycket omnämnd handling. Dessa kan också yttras av nästan vem som helst, men vanliga personer som kränker genom skällsord och glåpord är våldsamma partners, andra elever i skolan eller okända personer. En ofta återkommande situation då skällsord förekommer är då en person tackar nej till sex eller vägrar gå med på tjatsex. Då får en ofta höra ord som ”hora”, ”slampa” eller andra nedsättande ord.

C. Manlig dominans

- Uppmaningar

Uppmaningarna tar sig olika uttryck. Det kan vara uppmaningar med vilka förövaren befäller den utsatta att utföra särskilda handlingar eller vara på ett visst sätt. Men ofta vittnas om den

typ av uppmaningar där förövaren uppmanar den utsatta att hålla tyst om det skedda. Det är inte ovanligt att förövaren varken tar det egna parförhållandet eller den utsattas parförhållande i beaktande som en orsak att inte göra närmanden eller komma med sexuella förslag och inviter, men efter att handlingen är gjord blir parförhållandet en orsak till att förövaren uppmanar den utsatta att hålla tyst. Oavsett typ av trakasseri eller övergrepp uppmanar förövaren ofta den utsatta att inte berätta om händelsen. Ibland övergår dessa uppmaningar även till hot och allvarliga hot.

”Innan han försvinner hotar han med att om jag yttrar mig så är jag död. Jag tänkte att en människa inte kan vara mer död än så här just nu.”

• Psykiskt våld

”Jag har nyligen fyllt 18 år och haft ett stormigt förhållande i ca två år. Jag blir verbalt nedtryckt dagligen. Han knuffar in mig i väggar, tar stryptag, hotar att lämna mig om jag inte har sex precis när han vill och hur han vill, är sjukligt svartsjuk och kontrollerar mig i precis allt jag gör. Och jag tänker 'vilken tur jag har, han slår mig ju åtminstone inte'!”

Under denna punkt sammanfattas sådana beteende som kan benämnas som någon typ av psykiskt våld. Det kan vara manipulation eller våldsamt, skrämmande eller kontrollerande beteende, för att nämna några exempel som har framträtt tydligt i de åländska vittnesmålen. Majoriteten av förövarna är den utsattas partner. Det kontrollerande och manipulerande beteendet kan ta sig uttryck på olika sätt.

”Av alla kontrollerande saker han gjorde, minns jag bäst när han en gång gick igenom min träningsväska som jag hade glömt hos honom. I väskan rotade han fram mina svettiga trosor som han tydligen inspekterade noggrant, för jag blev sen beskylld för att ha 'gått runt och varit kåt' när jag hade haft trosorna på mig, eftersom trosorna var fuktiga (av svett och flytningar). Men han tolkade det som något annat.”

”Den sista snubben jag dejtade som jag blev riktigt kär i, sa att det var mig det var fel på, då hade jag berättat om den ena våldtäkten för honom, det gjorde jag för att han störde sig på att jag hade svårt att vara intim med honom. Jag bröt ihop och berättade, jag ville ju inte förlora honom. Det tog slut efter ett tag och tur det, för vilket jävla vrak jag var, hela jag var så svag, nerbruten, kände mig konstant oälskad och hatade mig själv. Han manipulerade mig och ljög, fick mig att verkligen tro det var mig det var fel på. Han tyckte det var helt ok att skämta om våldtäkt. Han sa att han skulle försöka att inte skämta om det med mig men med sina vänner skulle han nog skämta om det.”

Det är inte ovanligt att skribenterna berättar om att de blivit psykiskt nedbrutna av en kontrollerande partner. Ett typiskt scenario är ett nyblivet par där pojkvännen till en början är snäll och omtänksam. Ju mer tid som går, desto mer förändras hans beteende. Han börjar kontrollera partnerns privatliv och bestämma över vem hen får umgås med och inte. Han kan hålla stenkoll på umgänget eller ringer och sms:ar för att kontrollera partnern. Han ställer höga krav på beteenden och handlingar från den utsatta. Helst ska han vara partnerns enda umgänge

och hen ska uppfylla alla hans krav. Han förnedrar och kallar partnern för olika skällsord. Han intalar partnern att han är den enda som älskar hen, att hen är värdelös och att han är den enda trygga punkten.

”De tre åren av ett förhållande var de värsta i mitt liv... utåt speglade jag mig som en glad person, medan jag i själva verket var krossad, kontrollerad och rädd. Men hur ska man lämna något som man vet? 'Skit ska skit ha' fick jag höra varje dag... det hade blivit en rutin alltihop och jag blev intalad att ingen någonsin skulle vilja älska mig, Alla skulle se mig för den äckliga personen jag är. Det var bara han som fanns för mig...”

I ett vittnesmål berättar skribenten om hur partnern till och med åkt runt till hennes släktingar och berättat lögnen om henne för att vända dem emot henne. Lögnen, hot och ilska är vanligt inom denna kategori. Hoten kan ta många uttryck. Men ett återkommande tema är att pojkvänner hotar med självmord eller självskada om inte flickvännen ställer upp och gör som han säger. Också mer fysiskt hot förekommer, till exempel knivhot och hot om våld.

”Jag var tillsammans med en kille i nästan sex år. Fyra av dessa år var ett rent helvete. Sex... Sex skedde aldrig på mina villkor. Ville jag inte ha sex bad han mig dra åt helvete, hoppades på att jag skulle vara borta dagen efter, eller så kunde han sparka eller knuffa ner mig från sängen. Han kunde också tvinga sig på mig, jag grät och lät honom göra sitt. Jag var helt enkelt rädd att han skulle slå mig om han inte fick som han ville till slut. Detta hände flertal gånger.

Han kunde även säga saker som 'vem vill vara tillsammans med en tjej som inte vill ha sex?'. Han tryckte ner mig ännu mera och fick mig att känna att jag inte var värd någonting. Jag fick inte ens umgås med mina vänner, då blev han sur. Åkte jag ändå skrev han stup i kvarten och frågade vad vi gjorde, var vi var och när jag kommer hem. Och till Arken fick jag absolut inte åka, nej då skulle han göra slut. Jag fick inte klä mig hur jag ville. De få gånger vi skulle på fest tillsammans kritiserade han mina kläder och bad mig gå och byta.

En vän och jag planerade att åka ut på krog tillsammans. (Även fast jag visste att han skulle bli sur). Min pojkvän kom hem senare och vi berättade om våra helgplaner. Hans svar var: 'Nej DU kan vara hemma med hunden!'. Det här var någonting jag inte reagerade på då. Min kompis däremot kommer ihåg det här och berättade för mig om detta. Hon tyckte det var för jävligt. Att han bestämde över mig och att jag inte fick ha någon egen vilja eller fritid. Man blir blind till slut. Man ser inte vad som händer. Gjorde han bort sig var allt mitt fel. Det var mitt fel att han gjorde så och så för att jag tydligen inte gav tillräckligt mycket uppmärksamhet. Även fast han lovade att aldrig göra bort sig igen hände det om och om igen. Med detta menar jag camsex, porrfilm etc. med andra, i alla fall jag tycker inte det är okej att göra så när man är tillsammans med någon. Fast det var inte egentligen det som var stora grejen. Utan det var att han ljög om det till först. Och nekade alltihop. Om och om igen.

När han var full blev han alltid hotfull. Och jag bad honom att lugna ner sig. Då knuffade han mig, skrek och bad mig dra åt helvete. Detta hände i princip varje gång vi/han drack.

Men varför stack jag inte då? Tro mig. Jag försökte... Jag försökte ta mig ur det här. Tre gånger... Genom att göra slut. Men han manipulerade mig tillbaka och sa att han skulle ändra sig och att andra killar bara är ute efter sex inget annat. Han förstörde mig. Psykiskt.”

I ett antal berättelser framkommer det att förövare har hetsat den utsatta till att dricka alkohol eller köpt och bjudit alkohol till den. Även denna handling kan ses som en manipulativ, pressande handling. I dessa handlingar är det ofta okända eller bekanta personer som utför handlingarna. I följande vittnesmål berättar skribenten om att hon förväntades ha sex som ersättning för att killar bjudit drinkar till henne:

”Jag är 15 år gammal och åker en rödvit färja till Stockholm med en jämnårig tjejkompis. Vi träffar två svenska killar som köper alkohol till oss och de övertalar oss att ’fortsätta partyt i land’ med dem. Det var spännande, killarna verkade snälla och jag var naiv. Den kvällen förlorade jag (möjligtvis) oskulden med tårarna rinnandes. Han berättade att jag var tvungen att ligga med honom efter alla drinkar och all tid han lagt på mig, det var antingen jag eller min kompis.”

I följande vittnesmål åskådliggörs ett annat ofta förekommande scenario gällande hets till alkohol. Det är någon typ av fest, en person, som kanske inte är van vid alkohol, eller som dricker alkohol för första gången, blir bjuden och hetsad till att dricka. Det förekommer ett slags gruppträck, omständigheterna är nya och okända i och med att personen inte vet hur hen kommer att reagera på berusning.

”Jag har mitt första minne från högstadiet, från när jag precis som många andra testade på alkohol för första gången. Jag var på en fest med några som var något år äldre än mig. Vi drack och efter ett tag lagade några killar en drink till mig och hetsade mig till att dricka upp den så fort jag bara kunde. Efter det förlorade jag all kontroll över min kropp och jag kunde knappt se för det snurrade så mycket. En kille hjälpte mig in på ett rum och lade mig i soffan. Sedan lade han sig själv på mig med all sin vikt och försökte gång på gång trycka in sin tunga i min mun. Jag var rädd och trodde att jag skulle kvävas. Sedan började han knäppa upp saker och ting, medan jag låg där nästan medvetslös och livrädd. Den gången kom som tur var en annan in i rummet precis då och frågade ’vad fan han gjorde’, och jag fick hjälp att komma därifrån. Dagarna efter var jag tyst och svalde alla rykten som gick. En vecka senare ’hade alla hört’.”

Här framkommer även en annan typ av handling som det ett tiotal gånger har vittnats om. Den utsatta har varit full och kanske inte vid sina sinnes full bruk. Då har en eller flera killar kommit för att ”hjälpa till”, tagit med henne in på toaletten för att spy eller fört henne till en säng för att vila. Personen har då känt sig trygg och omhändertagen, men plötsligt har situationen vänt om helt och killen har börjat antasta henne. Det berättas om tillfällen då förövaren har börjat klä av den utsatta, tafsas och föra in fingrar i underlivet eller våldta henne.

”Jag är 14 år, nyss fyllda. Min första pojkvän är svartsjuk och kontrollerande. Jag ville göra slut men då hotade han med att ta sitt liv och ristade in mitt namn på sin arm med kniv. Han tjtade om sex. Jag var oskuld och visste till 100 % att jag inte ville ligga

med honom. Jag hade min första fylla, var väldigt full och min pojkvän hjälpte mig hem. Det sista jag minns är att han försöker ha sex med mig efter att ha hjälpt mig till sängen efter att jag kräkts på toaletten. Det gör fruktansvärt ont. Nästa jag minns är att jag vaknar och ser använda kondomer på golvet. Jag gråter, han förstår inte varför. Jag är tillsammans med honom två månader till efter att detta hände. Vi har sex men jag bara ligger där, ger inget gensvar. Min kropp är inte min egen. Han hotar fortfarande med självmord. Det hela slutar med att jag är otrogen och ser till att han får veta det och gör slut.”

”Jag var runt 16 år. Jag och mina kompisar hade druckit och jag blev för full. De skickade sin killkompis som jag ännu inte kände för att ta hem mig. Det gjorde han inte. Han tog mig hem till sig och hade sex med mig.”

- **Tjat om sex och tjatsex**

”Tjatsex... Föraktet mot den man lever med, vars sexdrift inte tar hänsyn till något! Under många års tid är tjatsex min vardag, mannen frågar och dumma jag tror att en fråga innebär ett val. Säger jag nej börjar det, missnöjet, tjatet, krav om avsugning åtminstone, hoten och sen haglar förolämpningarna över mig i flera dagar. För varje tjat dör något mellan oss, till slut ställer jag upp på husfridssex för att jag inte orkar med den dåliga stämningen. Med husfridssex kan JAG manipulera, främst hans humör. Men jag känner mig som en hora, bjuder ut mig för att få något som jag vill ha. Allt blir en ond cirkel som inte främjar min sexlust.”

Partners, kollegor och nya bekantskaper benämns som personer som ofta tjatar om sex. Det kan handla om tjat till samlag, eller om tjat att utföra särskilda sexuella handlingar. Flera gånger skriver skribenterna att de ”gått med på” att ha sex bara för att slippa höra tjatet eller för att behålla friden i förhållandet eftersom de vet att fortsatt nekande till sex ofta leder till dåligt humör eller psykiskt våld från partnern. Tjatet kombineras alltså ofta med någon form av manipulation. I ett par vittnesmål berättas om liknande händelser där killen manipulerar den utsatta till sexuella handlingar genom att säga saker som att hen inte älskar honom tillräckligt om hen inte går med på analsex. I ett vittnesmål säger den nyblivna pojkvännen till den 14-åriga flickvännen att han skulle hitta någon annan att ha sex med om inte hon gick med på det.

”Han fortsatte tjata och det slutade med att vi hade sex, mot min vilja. För till slut orkar man inte stå på sig längre.”

”Det var en sen sommarnatt, jag var 19 år gammal. Det började närma sig krogstängning och killen jag har haft ögonen på ett bra tag kommer fram till mig. Väluppfostrad, snäll och ödmjuk, och allt jag någonsin hört om honom var bara goda ord, även från min pappa som känner till honom. Vi pratar ett tag, båda är aningen berusade, men så pass klara i huvudet så vi kunde prata som vanligt. Han föreslår att jag ska ta en taxi med hem till honom. Eftersom jag var lite intresserad av honom så svarade jag självklart ja. Dock gjorde jag klart för honom att jag bara vill prata, sova och mysa. Inget sex. Väldigt tydligt och ordagrant för att han inte skulle ha några

förväntningar. Han säger att det är okej, och jag känner att denna kille kan nog vara riktigt bra han.

Vi kommer innanför hans dörr, han tar av min jacka som en gentleman och vi lägger oss så småningom i hans säng. Vi pratar ett tag och han försöker smyga in en hand innanför mina trosor. Jag gör ännu en gång klart för honom att det inte var något sådant jag ville. (Nu när jag skriver om detta i efterhand känner jag mig nästan tråkig och pryd, men det är ännu en sak som man som tjej blir att tänka, eller får höra, allt för ofta.) Jag har en olustig känsla i kroppen men väljer att ligga kvar. Nåja, till slut somnar vi. Någon timme senare vaknar jag av att han återigen har handen innanför mina trosor. Jag säger bestämt nej och att jag tänker gå hem om han inte lägger av, han verkar denna gång ta åt sig och lägger av. Denna gång har jag svårare att somna och ligger tätt emot väggen och bara stirrar in i mörkret. Jag somnar om.

Nästa gång vaknar jag av att han sitter ovanpå mig, och håller fast mina händer hårt. Mina trosor är nerdragna. Jag får tillräckligt med kraft för att kunna slita mig ur hans grepp och säger en rad svordomar tillsammans med 'NEJ SLUTA'. Tydligare kunde jag inte vara. Jag ville hem. Men klockan var runt fem på morgonen, telefonen var utan batteri och det skulle ta nästan en timme att gå hem. Jag lägger mig ledsen och besviken på soffan och hoppas på att kunna sova ett par timmar till.

Jag håller precis på att somna om igen när han kommer fram till mig och smeker mig på kinden. Han frågar med en snäll röst om jag skulle kunna gå med på att ligga, bara lite. Jag svarar återigen nej och säger att jag vill vara ifred. Hans sista mening lyder 'Men snälla, jag kan betala om du vill!'. Nu var det nog. Jag klädde snabbt på mig. Gick hem i regnet som blandade sig med tårarna, mascaran och skammen. En timme senare är jag hemma i min trygga säng."

D. Gråzoner och jargong

I en stor del av vittnesmålen beskrivs en kränkande eller sexistisk omgivning som är svår att kategorisera. Till exempel vittnas det om personer som kommer nära på ett obehagligt sätt, situationer då okända personer har gjort närmanden och ställt sig alltför nära vilket har fått skribenten att känna sig trängd eller olustig. Det kan också handla om allt från att det hänger en porrkalender på väggen på jobbet till att det pratas på ett objektifierande sätt om kvinnor eller att en som person inte bemöts sakligt. Blickar och gester är också ett sådant beteende som bidrar till en gråzon av olustig och/eller kränkande miljö.

”Utav allt jag har varit med om är ändå bemötandet jag fick som tonåring värst. Det spelade ingen roll vad jag hade på mig, linne på sommaren, långärmat, polokrage, löst sittande tröja, det var ingen som mötte min blick. Eller i alla fall kändes det så, männen som stirrade på mina bröst, som fällde kommentarer, ropade tvärs över gatan, från andra sidan rummet var så många. Det var män i kavaj, småbarnspappor med en unge i vardera handen, vuxna män på cykel, glöpar i bilar, grannar, fullgubbar på stan, killar i skolan, överallt var de med sina blickar fastnaglade vid mina bröst. Blickarna och de ovälkomna kommentarerna gjorde att det kändes som att jag försvann, att jag reducerades till någon annans, till deras objekt. Jag blev förvånad när någon någon gång faktiskt såg mig i ögonen.”

I flera vittnesmål berättar skribenter om tillfällen då de blivit visade eller det har förekommit porrfilmer som skapat en olustig stämning. Till exempel berättar en skribent om en taxichaufför som helt plötsligt lägger på en porrfilm på mobilen medan han kör henne hem. I ett annat vittnesmål berättar skribenten om ett arbetspass i baren då en äldre man gör närmanden och visar olämpliga bilder på sin mobil. Ett scenario som ofta beskrivs är porrfilmer som visas i festmiljö.

”Hemmafesterna med porrfilm rullande. Jag minns att jag tog ut skivan och gömde den, men de hade flera. En av dem som hade en sådan fest arbetar som lärare idag. Detta hände enbart när det var hemmafest hos killar. Undrar varför. Blir för övrigt lika illa berörd när jag ser porrkalendrar/bilder på väggarna hos företag.”

Övriga iakttagelser ur vittnesmålen

I detta avsnitt presenteras övriga iakttagelser och mönster ut vittnesmålen som är väsentliga att lyfta fram och diskutera. Dessa aspekter passar nödvändigtvis inte in under någon av de föregående kategorierna. Här diskuterar jag de utsattas reaktioner och tankar under och efter övergrepp, samt det återkommande uttrycket för omgivningens skuldbeläggande av de utsatta. Till sist presenteras skribenternas uttryck för betydelsen av #metoo.

Frozen fright

”

”Jag steltnar, blir helt paralyserad. Jag bara låter det pågå.”

En ofta omvittnad reaktion på våld och övergrepp är ”frozen fright”, ett tillstånd av ofrivillig orörlighet. Skribenterna beskriver tillståndet som att frysa till is och att inte kunna röra sig eller att inte ha kontroll över kroppen. Berättelserna vittnar också om att skribenterna försöker ropa, men får inte ens ett ljud ur sig.

”

”Jag vaknade, en stor muskulös kropp ovanpå min, i full fart med ja, ni vet vad. Ont gjorde det. Återigen svart. Vaknar i en onaturlig ställning, nu gjorde det ordentligt ont. Jag börjar förstå vad som händer, och försöker komma därifrån... bara det att varken armar eller ben rör sig, jag kunde inte röra mig, jag var som förlamad. Jag fick panik och skrek allt vad jag kunde... men märkte snart att inte ett ljud kom ur min mun.”

”

”Jag ska fylla 16. Min bästa vän har på gång med en fotbollsspelare. Vi blir bjudna på efterfest till honom och hans rumskamrat. Vi har det väldigt trevligt, dansar och dricker. Sen går min vän in med killen i hans rum och jag lägger mig på deras soffå. Den andre killen går in till sitt rum. Jag håller precis på att slumra in då rumskamraten plötsligt lägger sig bakom mig, naken, trevande händer. Jag fryser till is. Jag försöker mota bort honom men får inte fram ett ljud. Han tvingar sig in, det tar ont. Han kastar omkring mig som en liten docka, en liten 16-årig docka. Han var runt tio år äldre. Jag känner mig äcklig. Jag skäms. Det tog några år innan det sjönk in att det jag var med om var en våldtäkt.”

I ett vittnesmål berättar skribenten om hur hon har befunnit sig på en fest, blivit så full att hon inte kunde stå på benen och blivit liggandes på gräsmattan. En okänd kille har då kommit för att hjälpa henne. Så här berättar hon om fortsättningen:

”

”Han hjälpte mig upp och fick halvt bära mig till stugan. Han var jättetrevlig och omtänksam! I stugan var det fyra personer till som firade midsommar, vi hälsade bara och killen bar mig till hans rum. Han hjälpte mig av med alla blöta kläder och bäddade ner mig i hans säng. Jag kände tacksamhet och trygghet och tänkte att det skulle bli så skönt att få sova. Tills han kröp ner med mig! Han började ta på mig, jag sa uttryckligen nej snälla, flera gånger. Min kropp fungerade fortfarande inte, jag kunde inte röra mig. Jag kunde inte få bort honom. Han trängde in i mig och hade sina händer överallt! Jag stängde av känslorna, frös till is inombords! Tårarna rann, och jag bara hoppades att

han skulle vara klar snart! Efteråt kom jag ingenvart, var tvungen att ligga kvar bredvid killen som nyss våldtagit mig, väntande på att min kropp skulle lyda mig igen så jag skulle kunna fly!”

Skribenterna berättar också ofta att de vid händelserna blir bestörta eller rädda. De låser sig och vet inte vad de ska ta sig till. Ofta skriver de att de låtsas sova, eller låtsas fortsätta sova, i hopp om att förövaren då ska sluta.

”Jag vaknar av att han ligger bredvid mig, han har stånd mot min rygg och en hand innanför mina byxor. Plötsligt var jag helt klar i tanken. Vad tänker han göra med mig, har jag uppmuntrat honom, kanske han slutar om jag låtsas sova. Det gjorde han inte, i stället knäppte han upp mina byxor och tryckte in sina fingrar i mig. Jag blev rädd, och stelnade till, kunde inte röra mig, kunde knappt andas. Men när han reste sig upp och drog av mig byxorna, så släppte min förstelning och jag sa åt honom att sluta, jag försökte låta arg och farlig men jag hörde själv hur bräcklig min röst var och förstod ju att jag inte kunde skrämma honom, han var både större och starkare och ingen fanns i närheten.”

Andras skuldbeläggande av de utsatta

”Berättar några år senare för mamma. Hon avfärdar det, mig, och säger att jag får skylla mig själv. För jag är så utmanande och flörtig till min natur.”

I vittnesmålen framkommer många uttryck för olika typer av skam och skuld. Dels berättas det om den skam och skuld som finns över kvinnors sexualitet och beteende, dels om den skam och skuld som de utsatta upplever efter att ha blivit utsatt. Det berättas om upplevelser av att ens handlingar ständigt döms av andra och att det verkar finnas aspekter eller beteenden som folk dömer som orsak till att en blivit utsatt för trakasserier och övergrepp.

I följande vittnesmål berättar skribenten om att hon varit med om övergrepp. Hon berättar även att hon saknat stöd från den närmsta kretsen, i stället har hon bemötts med skuldbeläggande för det hon blivit utsatt för.

”Klart att jag känner mig smutsig och utnyttjad av männen som tagit sig frihet att använda min kropp när jag legat medvetlös eller haft övertag i min jakt på bekräftelse. Jag har levt med en sådan jävla ångest, velat ta mitt liv. Men det är ingenting jämfört med den ångest jag känt för vänner, bekanta och även familj, som vänt mig ryggen och tyckt att "jag får skylla mig själv".”

De man behövde, fanns inte där, och framför allt, de trodde inte på mig. Jag fick verkligen klara mig själv. Ända sen första gången jag blev sexuellt utnyttjad, när jag själv var bara barnet, har jag sett att de vuxna runt mig inte fanns där.”

När det kommer till arbetsplatsers reaktioner och ingripanden vid anmälningar om trakasserier är erfarenheterna blandade. Visst förekommer det berättelser där den utsatta har blivit väl bemött men majoriteten berättar om bristfälligt engagemang från chefer och ledningar. I många fall förminskas upplevelsen och det är inte heller ovanligt att den utsatta skuldbeläggs.

”När jag var 18 år anmälde jag en kollega på min arbetsplats. Han hade flera gånger ringt mig på natten när han var ute och festade och när jag svarade så skrek han mitt namn och sade att han ville knulla mig. Efter att jag anmält det kom min arbetsgivare fram till mig och bad mig att sluta sprida dålig stämning på arbetsplatsen, att inte ta med mig mina privata problem dit. Jag anklagades för att skapa en dålig arbetsmiljö. Det slutade med att jag fick be om ursäkt till min kollega och blev tillsagd att lösa mina konflikter privat i fortsättningen.”

Uttryck för betydelsen av #metoo

”#Metoo har gett mig gruvlig ångest, men ändå till slut fått mig att inse att det jag varit med om kanske ändå inte är normalt. Men det hände så tidigt, så ofta, att det till slut blev normalt, och jag har fortfarande svårt att tänka att det inte är det. Eller att det inte varit okej.”

Flera skribenter berättar om den påverkan som #metoo och #Ålandockså har haft på dem. Ofta uttrycker de ångest, att minnen bubblat upp och att de inser att de försökt trycka bort och glömma händelser i stället för att bearbeta sina trauman. Men lika ofta som ångest nämns, nämner de en känsla av styrka, en växande självkänsla och en vilja att bidra till förändring.

”Jag upplever en mycket större inre styrka sedan #metoo, #vimed, #Ålandockså etc., tack vare att vi kvinnor nu kan finna stöd och styrka i varandra, och med de män som vill samma sak. Och ägna inte de som inte vill åstadkomma förändring alltför mycket energi.”

”Det finns så mycket, sjukt mycket att berätta men jag klarar inte av det. Jag vill inte erkänna för mig själv vad jag varit utsatt för, men jag lättar på trycket med lite iallafall.”

”Jag fick fingrar instuckna i mig på dansgolvet. Jag fick fingrar instuckna i mig hos massören. Jag fick fingrar instuckna i mig när jag sov. Jag fick fingrar instuckna i mig på toaletten medan jag spydde på en fest.

Det är så jävla skevt. För det gör ont att tänka på det, det hugger liksom till och därför har jag undermedvetet valt att, som så många andra av oss, trycka undan det längst in. Kanske försöka minnas det som någonting annat än vad det var. Förminskas upplevelsen, mina känslor. Det gick ett tag.

Men när jag tänker på hur många det är som har gått igenom samma sak, värre saker, mycket värre saker, att min syster som är åtta år högst antagligen kommer gå igenom

samma smärta, samma förnedring, då hugger det inte bara till. Då exploderar det inom mig och det gör så ont att jag vill dö.

Därför kommer jag aldrig någonsin vara tyst igen. För om mina skrik leder till att min syster inte behöver skrika, då kommer jag skrika så högt det går.”

”

”Det är en otroligt lång väg tillbaka och man klarar det inte ensam.”

”

”Tack för att ni delar med er av era historier. Det ger modet att själv våga.”

En intervju med kvinnorna bakom #Ålandockså

Hösten 2017 sköljde #metoo-vågen över världen. På Åland fanns flera personer som kände att det här är något som Åland också behöver engagera sig i. Mia Hanström, Sofia Enros, Emelie Laine och Nina Fellman började forma den #metoo-rörelse på Åland som kom att bli kampanjen och uppropet #Ålandockså. Genom Feministakademin på Åland och Ålands Feministparaply nås fler personer som vill engagera sig i en #metoo-arbetsgrupp: Jessy Eckerman, Hanna Katarina Nyroos, Anne Maya Hage samt Sofia Enholm. I det här reportaget hörs några av kvinnorna bakom Facebookgruppen och uppropet #Ålandockså. De berättar om hur #metoo kom till Åland, hur arbetet med uppropet gick till och hur de upplevde kampanjen.

”Äntligen kom möjligheten att jobba med det här”

Efter att #metoo-rörelsen startat i USA dröjde det inte länge innan rörelsen exploderade i Sverige, för att sedan också leda till att finlandssvenska kvinnor startade sin kampanj #dammenbrister. Det som först verkade vara en avlägsen rörelse på andra sidan Atlanten började spräcka håll på en varböld även i Norden.

På Åland fanns flera feminister som såg detta sprida sig i grannländerna och kände att diskussionen behövdes också på Åland. Mia Hanström hade kontakt med flera engagerade och diskuterade saken i olika grupper. Hanström skapade tillsammans med Enros och Laine en kampanjgrupp på Messenger där också Fellman och Enholm tog plats. I gruppen fördes dialog om hur #metoo skulle organiseras på Åland. Hanström hade fått kontakt med den svenska samordningsgruppen för alla deras upprop och hade därför en viss insikt i arbetet som ett #metoo-upprop krävde. Arbetsgruppen behövde fler engagerade och fler frivilliga privatpersoner slöt upp från Feministparaplyet och Feministakademin.

”En organisk grupp som byggde på känslan att vi behöver också göra det här”

Från Feministparaplyets och Feministakademin's nätverk bildades ett team med kvinnor som startade upp Facebook-gruppen #Ålandockså. Enros berättar att det var hon som kom med namnförslaget på kampanjen och att den parallella hashtagen #högtskalldetklinga var Laines idé.

Medlemmarna i administrationsgruppen blev ett team med personer vars olika professioner, kompetenser och intressen kompletterade varandra. Så här berättar Hanström om kvinnorna i arbetsgruppen:

”Hanna och Emelie var skickliga med IT-frågor, Nina hade sin tidningsbakgrund, Jessy och Sofia var aktivistpersoner, Anne Maya var engagerad i frågor berörande våld mot kvinnor, och jag hade min bakgrund som konsult i ungdoms- och jämställdhetsarbete. Det fanns hjälpsamma

kompetenser inom gruppen. Men det som band oss samman var vårt grundhumanistiska tänkande om kvinnors rättigheter och grundkunskaper om normaliseringsprocesser”.

Jessy Eckerman tillägger att hon var och är administratör i flera andra åländska påverkansgrupper, således hade hon viktig insikt i vad som krävdes för att moderera ett sådant initiativ på Facebook.

Eckerman är politiskt aktiv och har en bred bakgrund inom olika områden och branscher. Hon har studerat till socionom och har arbetserfarenhet som ungdomsledare och inom restaurangbranschen. Hon beskriver sig själv som en aktiv feminist och berättar att det var ett lätt och självklart val att engagera sig i #Ålandockså eftersom hon kommit i kontakt med liknande frågor i sitt arbete och i sin utbildning.

Även Hanna Katarina Nyroos beskriver sig själv som aktivistiskt engagerad på det privata planet. Förutom att bistå med IT-kunskaper har Nyroos en politisk och statsvetenskaplig bakgrund med mycket föreningsaktivitet i bagaget. Nyroos kände att det var angeläget att engagera sig i en sådan här viktig fråga, därför var det ett lätt val då hon blev tillfrågad om hon ville komma med i gruppen.

Vid den här tiden var Nina Fellman aktiv som minister, men trots det gjorde hon tid för att engagera sig i #Ålandockså. Fellman har en lång erfarenhet av politiskt och journalistiskt arbete. Att hon suttit som chefredaktör och hade kunskap om publicistiskt arbete upplevde många i administrationsgruppen som en trygghet i arbetet med en så juridiskt känslig fråga som #metoo innebar.

”De där veckorna blev som en dimma”

Precis som med övriga #metoo-rörelser skedde arbetet snabbt. Laine skapade Facebook-gruppen den 24 november och snabbt ökade medlemsantalet. Fellman berättar att de försökte ha en öppen hållning för de medlemmar som kom med, oavsett om de var med för att dela med sig eller för att läsa andras berättelser.

#Ålandockså blev en stor Facebook-grupp med närmre 4000 medlemmar som alla hade någon typ av koppling till Åland. I gruppen kunde medlemmarna öppet skriva sina berättelser och kommentera under andras inlägg. Ville en dela sin berättelse anonymt kunde en ta kontakt med någon av administratörerna via Messenger eller mejl. Det fanns regler och riktlinjer för deltagande i gruppen och om någon bröt mot dessa var administratören i kontakt med personen eller tog bort den ur gruppen.

Det skapades en trygghet i gruppen och en underförstådd tystnadsplikt i förhållande till offentligheten. Fellman säger också att många journalister var med i gruppen och inte heller de missbrukade förtroendet som fanns i gruppen genom att offentliggöra information

Veckorna med administrerandet av Facebook-gruppen var intensiva och det krävdes engagemang dygnet runt. Hanström berättar att ”vi delade upp dygnets timmar mellan oss så att det alltid skulle finnas någon som var kontaktbar”.

Mejlen skulle kontrolleras och varje berättelse som togs emot besvarades med ett tack-mejl. Inlägg och kommentarstrådar skulle kontrolleras och vid behov redigeras eller censureras så att inte medlemmar delade känslig information. ”Vår uppgift var att skydda medlemmarna från att berätta för mycket”, konstaterar Hanström.

Sofia Enholm var också engagerad i #Ålandockså men arbetade inte med att moderera Facebook-gruppen. I stället hade hon ansvar över den då nystartade hemsidan metoo.ax och jobbade med att välja ut och redigera vittnesmål. På metoo.ax publicerades 50 vittnesmål av de ca 270 insamlade.

”I publiceringen av vittnesmålen ville vi visa på bredden av trakasserierna, visa på att vem som helst kan bli utsatt var som helst och visa på den breda skala av olika typer av trakasserier som förekommer”, berättar Enholm.

Publiceringen av vittnesmålen skedde 8.12.2017 samtidigt som uppropet med namninsamlingen emot sexuella trakasserier offentliggjordes. I namninsamlingen skrev 1568 kvinnor och icke-binära under.

”Man måste ju ta hand om sitt liv”

Administratörerna höll kontakt med varandra via en Messenger-grupp där de diskuterade frågor och dilemman. I Messengergruppen syns tydligt balansgången mellan det aktivistiska engagemanget i #metoo och det privata livet och vardagen. Ofta flätades de samman.

Fellman berättar att eftersom hon arbetade som minister vid den här tiden skedde mycket av hennes administrationsarbete medan hon var på resande fot. ”Att jag satt på ett hotell i Reykjavik och redigerade åländska #metoo-vittnesmål på kvällen gav en viss distans som stundvis underlättade”, berättar hon.

Tonen mellan kvinnorna är peppande, förstående och empatisk. De var måna om att ingen ska arbeta för mycket – arbetet med #metoo ska inte ske på bekostnad av den egna hälsan. Ändå vittnar diskussionen mellan kvinnorna om deras sömlösa nätter, tidiga morgnar och sena kvällar.

Både Fellman och Nyroos berättar att det faktum att arbetet med #Ålandockså var tidsbegränsat – kampanjen skulle pågå endast några veckor – gav dem styrka att upprätthålla arbetet trots att det tog mängder av deras tid och var psykiskt påfrestande i och med det tunga ämnet.

”Vi är invaggade i en normalitet som inte är normal”

Kvinnorna får frågan om varför #Ålandockså behövdes och vad syftet med kampanjen var. Fellman berättar att när de inledde arbete med #Ålandockså visste de inte riktigt vad de skulle vänta sig.

”Vi kunde inte föreställa oss något mål eller liknande, men däremot fanns det en känsla av ett behov att öppna dörren för att se vad som skulle komma och ge utrymme för att de röster som fanns på Åland skulle få höras”, säger Fellman.

Med tiden och under samtal skedde många insikter för medlemmarna i arbetsgruppen om att det är självklart att Åland inte skiljer sig på något sätt från resten av världen gällande de här frågorna.

”Varför skulle Åland vara förskonat dessa problem?” poängterar Eckerman.

Hanström menar att ett viktigt syfte var att synliggöra omfattning av problemet.

”Vi ville peka på den normalitet samhället är invagat i – en onormal normalitet som godkänner handlingar som inte är okej”.

#Ålandockså var inte ett branschspecifikt upprop, utan inkluderade och täckte ett helt landskap. Dessutom ett landskap som är väldigt litet. Ålands nuvarande befolkningsstatistik är 30 339 enligt ÅSUB. I ett litet samhälle blir tystnadskulturen svårare att bryta.

”Det är precis samma strukturer och berättelser som var annanstans som helst, men det som är besvärligt är att Åland är så litet”, säger Eckerman.

Eckerman berättar att hennes personliga upplevelse av ett så litet samhälle som Åland bidrar till att tystnadskulturen blir så mycket starkare än i ett större och mer anonymt samhälle där alla inte känner alla.

”Det har aldrig tagits på allvar då någon tidigare har försökt berätta”, säger Eckerman.

Nyroos tillägger också att tystnadskulturen i ett isolerat samhälle kan bidra med en känsla av att en inte vill vara besvärlig.

#Ålandockså behövdes alltså för att ändra på normerna, bryta tystnadskulturen och göra det synligt att det är ett problem även på Åland. Facebook-gruppen gjorde detta möjligt. Gruppen blev ett tryggt forum. Vartefter folk delade med sig vågade fler och fler öppna upp om sina egna erfarenheter.

”Det hade kunnat vara enkelt att identifiera vem det handlade om”

Kvinnorna i intervjuerna ger uttryck för att det i arbetet med att administrera och redigera inläggen hela tiden fanns en balansgång gällande hur avslöjande vittnesmålen kunde tillåtas vara. Tanken med #metoo var att öppna upp för möjligheten för alla utsatta att fritt dela sina berättelser. Dilemmat, särskilt i ett litet samhälle, var att veta var den hårfin gränsen låg i att berätta för detaljerat. Det skulle inte få bli några uthängningar, på rund av risken för förtal, trots att kraften i #metoo fick många att vilja avslöja sina förövare.

Nyroos berättar att hon upplevde den juridiska dimensionen som konstant hängde över dem gällande integritet och förtalsaspekter som oroande och betungande.

”Men vi klarade oss bra och det blev inga åtalsprocesser mot någon av administratörerna”, säger hon.

Vid dessa tillfällen var Fellmans journalistiska bakgrund till god nytta eftersom hon har erfarenhet av att göra avvägningar inför att publicera insändare och andra texter. Med hennes kunskap blev gränssättningen lättare.

Det som dock kom att utgöra ett dilemma för arbetsgruppen var när det kom in flera vittnesmål kring en särskild yrkesgrupp vars storlek på Åland är liten. Flera av dessa berättelser beslöt administratörerna efter mycket avvägande att inte publicera offentligt eftersom majoriteten i gruppen ansåg att det skulle ha varit alldeles för lätt att identifiera vilka det handlade om.

”Om vi hade publicerat alla berättelserna som handlade om den här gruppen skulle det lätt ha blivit en uthängning eftersom yrkesutövarna inom den här gruppen är väldigt få”, berättar Eckerman.

Hon berättar hur svårt administratörerna tyckte att det var och understryker att vittnesmålen inte förminskades trots att alla inte publicerades.

Enros berättar dock att hon tyckte att gruppen tog fel beslut i den här frågan.

”Jag tycker att beslutet inte gick i linje med #metoo, syftet med #metoo var att släppa fram berättelserna och nu plötsligt ska vi inte göra det utan tysta ner vissa röster”. Hon anser att gruppens beslut är ett symptom på tystnadskulturen i ett litet samhälle.

Hanström berättar också om att administratörerna blev kontaktade av kvinnor som hade känt igen familjemedlemmar som var förövare i berättelser och bad dem att ta bort inläggen eller ändra dem.

”I dessa fall kunde vi som administratörer inte göra något, det var inte vårt uppdrag. Berättelsen är den här berättelsen och det fanns inga namn eller annat i den som avslöjar någonting. Och vi tillät inte att berättelserna och skribenterna skulle bli ifrågasatta”, berättar Hanström.

”Det kändes som att vi var med i en revolution”

Samtliga kvinnor berättar att de vittnesmål som kampanjen samlade in var tunga berättelser att ta emot, men de upplevde aldrig att det skulle ha blivit för mycket. Snarare upplevde de en kraft i att fortsätta arbetet och ro kampanjen i land.

Både Eckerman och Nyroos berättar att de befann sig i en sådan period i livet att de klarade av att engagera sig i dessa allvarliga frågor som #metoo innebar.

”Det var ett stort mörker att ta emot, och jag förstår att alla inte klarar av att läsa sådana saker. I vissa livsskeden behöver en skärma av sig från allt elände och bara se på roliga hundvideon”, säger Nyroos.

Det jobbiga med arbetet var enligt Fellman alla känslor. Både känslor som vittnesmålen väckte hos en själv, men även att läsa och uppleva alla känslor som fanns i vittnesmålen. Fellman var van vid att arbeta med texter av olika slag, men inte med att texter var så känslofyllda och

känslopåverkande. Även insikterna som väcktes hos en själv var tunga att gå igenom berättar hon.

”Att drabbas av insikten att man även själv har blivit utsatt på ett eller annat sätt och där och då viftat bort det för att en inte har haft förståelse för att handlingen är fel, eller för att en inte har haft ord att sätta på det som hände. Det är förskräckligt att se vilka grova trakasserier som är helt normaliserade.”

Även Hanström berättar om hur svårt det var att ta emot berättelserna där unga personer har varit så hjälplösa och svikna av vuxna personer. Hon berättar upprört om vittnesmål där det framkommer hur flickor har blivit utsatta på skoltid, där killar har kommit och hämtat dem och våldtagit dem och skolan har inte agerat eller inte kunnat hantera det.

”Hur kunde det bara få fortgå, hur är det möjligt?”, frågar hon.

Enholm vittnar också om alla känslor som #metoo rörde upp och att det kunde bli tufft mentalt. ”#Metoo gjorde det tydligt att de allra flesta har varit utsatt för någonting, den insikten kom med intensiva känslor”.

Fellman berättar ytterligare att de kunde känna sig maktlösa då folk delade med sig av väldigt allvarliga erfarenheter.

”Vi märkte snabbt att vi inte var utrustade för att kunna hjälpa personerna som kom med sådana tunga berättelser. Då kunde vi bara ta emot berättelsen och försöka hänvisa personen vidare för att få hjälp”.

Hanström berättar också att det som kunde vara jobbigt med att ta emot och läsa vittnesmål var att en ibland kunde räkna ut vem förövaren var och veta att de fortsätter att fritt verka i samhället, det var, och är, inte roligt att se.

”Administratörernas uppgift inte var att polisanmäla händelser, utan att synliggöra berättelserna och synliggöra de mönster som finns i samhället. Som engagerad i dessa frågor behövde en alltså se till att en inte blev för personligt eller emotionellt involverad i de enskilda berättelserna”, berättar hon.

”Feminismen både polariserar och engagerar”

Fellman berättar att en möttes av ett brett känsloregister av reaktioner i samhället då de gick ut med uppropet #Ålandockså.

”Kvinnorätts- och jämställdhetsfrågan är en fråga som lockar ut trollen ur garderoben, feminismen både polariserar och engagerar”, konstaterar hon.

Motreaktioner kom från både män och kvinnor som tyckte att hela #metoo-rörelsen var onödig.

”Oh ja, det var som att gå över ett minfält! Oj, vad mycket kritik det var från olika håll, särskilt i vissa slask-Facebook-grupper.”, konstaterar Nyroos.

Hon berättar att vissa i arbetsgruppen valde att inte engagera sig i samhällsdebatten i övrigt för att skydda sig själv från dränerande anti-metoo diskussioner som förekom.

”Själv gav jag mig inte heller in i debatter, men jag tog del av dem, jag ville se vad de handlade om”, berättar hon.

Nyroos berättar också att det kunde vara skrämmande att personer ur administrationsgruppen eller till och med personer som hade delat vittnesmål kunde bli attackerade och få hotfulla meddelanden på sociala medier.

”Men det är också ganska intressant att folk kände sig så hotade av att vi öppnade upp den här saken”, säger hon.

Nyroos berättar ytterligare om en man som på något sätt blivit informerad om vittnesmål som fanns i Facebook-gruppen och som tog kontakt med henne och påstår att berättelsen är förtal mot honom. Enligt Nyroos har inga namn nämnts i berättelsen och hon anser att det att han tar kontakt angående vittnesmålet egentligen innebär att han avslöjar sig själv. Hon berättar vidare att den här mannen aldrig förnekade det som kom fram i berättelsen, men han hotade med rättsprocesser och utövade påtryckningar på henne.

Eckerman berättar att hon inte minns så mycket av kritiken.

”Jag brukar inte lägga fokus på sådant då jag är inne i ett viktigt arbete”.

Enholm berättar att hon upplever samhället som mycket mer polariserat idag, och tror att kritiken och samhällsklimatet är värre nu.

Något som Eckerman däremot reagerade på var det att många män kände sig exkluderade i #metoo och reagerade med att ifrågasätt varför de inte också fick vara med, eftersom också de kan vara utsatta. Hon konstaterar dock att #metoo var kvinnornas kampanj, att de inte kan föra männens talan.

”Våld mot män är också ett problem, och vill de lyfta den frågan är det fritt fram att ordna en egen kampanj, och behöver de hjälp och tips är det bara att fråga”, säger Eckerman.

Ytterligare en reaktion som fanns ute i samhället var förvåning. Nyroos berättar att hon förvånas över folks förvåning.

”Vissa blev som tagna på sängen av berättelserna och hade inte haft någon som helst medvetenhet om att sådant här förekom”, berättar hon.

Nyroos tror att en effekt som personliga berättelser har är att de lättare översätts till verkligheten för läsare och blir lättare att ta in, till skillnad från att läsa om det i en stor dagstidning.

”Jag tror att systraskapet har stärkts”

En viktig effekt som #metoo kom med är det medvetandegörande som sker på så många plan. Både av vittnesmålen i #Ålandockså och i intervjuerna med arbetsgruppen framkommer det hur en tack vare #metoo har insett att en varit med om händelser som inte är okej.

Många vittnesmål satte alltså fingret på de vardagliga trakasserierna som genom tystnadskulturen har normaliserats och klargjorde att sådana beteenden inte är acceptabla.

”Vittnesmålen åskådliggjorde och uttalade en vardagsverklighet som man inte tidigare hade satt ord på”, säger Fellman.

#Metoo och #Ålandockså innebar att folk började förstå vad de varit med om och de vågade börja berätta och vågade börja sätta gränser. Administratörerna såg att de personliga berättelserna gav stöd till andra utsatta och en började känna och förstå att en inte är ensam.

”Man märkte att många upplevde en befrielse att få berätta om dessa händelser och jag vill tro att systerskapet har stärkts”, berättar Eckerman.

Nyroos tar också upp en annan insikt och förståelse som många fick av vittnesmålen och berättar om den kroppsliga funktionen ”frozen fright”. Det här är ett ofrivilligt förlamande tillstånd som en kan hamna i då en utsätts för övergrepp.

”Folk började förstå att det var en naturlig och vanlig reaktion och att det inte ligger någon skuld i att en inte kunde skrika eller slåss, det är en insikt som är mycket viktig”, konstaterar Nyroos.

”Det var en insikt att se vilken kraft skammen har”

”Det var ett stort och krävande arbete, men ett mycket meningsfullt arbete. Det var starkt att se att så många personer hade mod att anförtro sig med sina berättelser”, berättar Eckerman.

De övriga kvinnorna i arbetsgruppen uttrycker samma beundran över modet som fanns bland de som berättade.

”Jag blev stärkt och glad av att det kom fram, att folk vågade berätta och att se kvinnornas mod”, säger Nyroos.

Nyroos berättar också om skammen som ofta präglar personer som har utsatts för övergrepp och trakasserier och hur den syntes i vittnesmålen. Hon fick en ny förståelse för hur många känslor som har inverkat i att folk inte har vågat berätta tidigare.

”Det var en insikt att se vilken kraft skammen har”, säger hon.

Fellman berättar att hon efter uppropet upplevde att hon ville dra sig undan från allt och inte se på såret som #metoo och alla vittnesmål innebar.

”Det bara låg där, som en kattspya på golvet.”

Men nu efteråt berättar Fellman att hon upplever att den gemenskap som #metoo skapade var stärkande och att det är en lättnad att saker och ting äntligen kom fram och att man började sätta ord på saker.

”Många blev euforiska över att äntligen får vi säga det här”.

”Vi är inte färdiga med frågan”

Fem år har alltså gått sedan #metoo. Har något hänt i samhället under dessa år? Kom #metoo och #Ålandockså med några förändringar?

”Jämställdhetsfrågan har inte varit prioriterad på Åland de senaste åren”, säger Enholm.

De övriga kvinnorna i intervjuerna ger också dem uttryck för att tillräckligt mycket inte har hänt i samhället. De konstaterar att #metoo kom med en ny typ av medvetenhet, men inte med tillräckligt många förändringar.

Hanström berättar att hon hade en förhoppning om att mer skulle ske i det samhälleliga engagemanget i dessa frågor.

”Den bestående effekten är inte den som jag hade önskat, särskilt inte inom de branscher där de värsta övergreppen förekommer. Jag är säker på att ett nytt upprop idag skulle ge liknande berättelser som då”, säger hon.

Hanström hade förväntat sig mer av kulturbranschen till exempel, och uttrycker att det verkar som att de inte upplever #metoo och den problematiken som viktig.

”Det finns säkert mycket som pågår ännu och som sitter i väggarna på olika arbetsplatser”, säger Eckerman och konstaterar att det är ett omfattande förändringsarbete som krävs.

”Jag är övertygad om att det bland tjejer och kvinnor finns en större medvetenhet om allt detta nu, och även hos vissa killar, det här är också sådant som jag har sett då jag har varit ute i skolor och träffat ungdomar. Trots det finns det mycket kvar att göra. Vi får förklara igen och igen och igen varför kvinnor har rätt till sina kroppar”, säger Hanström.

Eckerman berättar också att hon under #metoo-tiden märkte av en påverkan bland män i hennes omgivning. Det kunde förekomma fånigt beteende med frågor som ”vågar jag sätta mig här bredvid dig eller blir det #metoo då?”. Men bland hennes vänner märkte hon av en positiv förändring i form av ny medvetenhet. Hon berättar att hennes manliga vänner reflekterade kring och frågade om sitt eget beteende och händelser de varit med om.

Fellman berättar att man på politisk nivå har fått policydokument och projekt kring de här frågorna, men hon konstaterar att politiken har sina begränsningar.

”Vi måste nå ut till individen på alla nivåer. Och det är ett evighetsarbete, ett uthålligt gnetande. Det här problemet är inte borta.”

”Alla är drabbade av patriarkatet”

”Vi är fortfarande hjärntvättade av ett patriarkalt tänkande. Skulden läggs lättare på kvinnor medan män lättare förlåts med förklaringar som ’han var så full, han visste inte vad han gjorde, hon borde ha tagit mera ansvar’. Tankesättet är så djupt kulturellt rotat i vårt samhälle att till och med jag, som borde förstå bättre, kan komma på mig själv med att tänka så vid första reaktion ibland”, berättar Hanström.

Hanström berättar också att hon märkte att #metoo även engagerade en del män, och då särskilt män med döttrar.

”Det är ju så märkligt, en borde ju vara lika rädd för att ens söner ska hamna i ett sammanhang där de blir dem som utsätter som att en är rädd för att ens döttrar ska bli utsatta, men den tanken verkar man helst inte vilja kännas vid. Kanske handlar det om det faktum att det är en själv som varit med och fostrat dessa söner”, säger hon.

”Diskussion om samtycke borde vara självklart ”

Fellman konstaterar också att det finns en kunskapslucka kring samtycke som behöver fyllas för att minska på osäkerhet och kränkthet.

Eckerman vidhåller också vikten av samtal kring samtycke och anser att man i Norden och på Åland pratar för lite om det.

”Det pratas mycket om kvinnosynen och maktstrukturer i andra kulturer, men vi har själva en ganska unken strukturell syn på kvinnor i det åländska samhället”, säger Eckerman och exemplifierar med den jargong och det ordbruk som förekommer och används. Även Nyroos efterlyser en förändring i språkbruket hos unga män.

Kvinnorna pratar också om betydelsen av respekt. Respekten för den andra personen behövs för att minska på de här problemen.

”Man kan inte börja prata om respekt för tidigt”, säger Eckerman och understryker hur viktiga sådana samtal är för barn och unga. Enholm understryker också att man behöver hitta ett icke-anklagande sätt att prata med killar om dessa frågor på och efterlyser en dialog.

Hanström tar även upp att det är viktigt med medvetenhet om intersektionalitet, att kvinnor som tillhör någon ytterligare underordnad grupp i samhället är dubbelt så sårbara som personer i maktposition, till exempel vuxna eller vita personer.

Kvinnorna tar dock upp att de har upplevt de årliga uppföljningstillfällena som Feministparaplyet har ordnat som viktiga. De har hållit liv i frågan och man har kunnat lyfta olika teman.

Eckerman understryker hur viktigt det är att fortsätta prata om de här frågorna.

”#Metoo är för stort för att bara vara en nyhetsskandal”, säger hon och föreslår #metoo som en årligt återkommande temadag i likhet med internationella kvinnodagen.

”Alla behöver läsa vittnesmålen för att förstå att problemet existerar”

Avslutningsvis får kvinnorna frågan vem de tycker behöver läsa vittnesmålen. Vem behöver nås av det budskapet?

”Kvinnorna behöver diskussionen för att veta att skammen och skulden inte ligger hos dem. Det här är något som görs mot dem. Det här berör också männen, de behöver se det här och se att de är en del av det”, säger Fellman

Fellman understryker också hur viktigt det skulle vara att beslutsfattare, personer som jobbar med barn och unga samt företagare över lag skulle läsa berättelserna och nås av budskapet.

Nyroos föreslår att vittnesmålen skulle kunna fungera som ett diskussionsunderlag i samtal med unga män, för att få dem att inse hur de kan bidra till att ändra på dessa strukturer.

”Kan inte alla bara läsa de här berättelserna?”, säger Enholm.

Sammanfattande avslutning

I den här rapporten har jag försökt kategorisera, sammanfatta och återberätta mönster från de åländska #metoo-vittnesmålen. Jag har eftersträvat att presentera en så bred, men tydlig, bild av dem som möjligt. Flera gånger har diskussioner och resonemang fört mig tillbaka till samma konstaterande: att trakasserier, våld och övergrepp är ett flytande kontinuum av händelser, situationer och handlingar. Ibland är övergreppen så tydliga, så skrikande konkreta, medan vissa vittnesmål berättar om blickar, yttranden och kanske svårdefinierade beteenden som där och då glider förbi nästan som ingenting, men som lämnar den utsatta olustig, förvirrad, och kränkt.

Det har varit svårt att avgränsa; jag har velat berätta allas berättelser. Men till slut fick jag konstatera att det skulle innebära att jag skulle behöva återberätta varje händelse som vittnesmålen kommer med. Ett övermäktigt arbete för en person. Därför behövde jag kategorisera vittnesmålen och presentera återkommande mönster och drag.

Allra tydligast visar analysen att de mest utsatta för våld och trakasserier är unga och minderåriga personer. Personer som söker sig själva och sitt sammanhang, som tar sina första steg mot ett vuxenliv, som provar alkohol, som går på fest, som blir kära och förförda, som luras, manipuleras och utnyttjas.

Ett mönster som gör extra ont att presentera är när sovande personer utsätts för övergrepp. Ett högt antal vittnesmål berättar om detta. Ofta har personen befunnit sig på en fest, blivit trött och gått undan för att sova eller vila. Sedan har personen vaknat av ett pågående övergrepp. Detta sker också ofta i hemmet av en partner. Var är respekten? Var är förståndet? Inte ens i sömnen får en vara i fred från hemskheter och våld. Att ta sig rätten till någon annans kropp i ett tillstånd då personen inte ens är medveten om vad som sker och kan ge sitt samtycke är ett grymt maktutövande och brott mot den andras självbestämmanderätt.

”Hur kommer man ens på idén? ”Här ligger någon och sover, så jag stoppar händerna innanför hennes trosor och tar lite där jag har lust.”

Analysen visar också att många som växer upp med barn- och ungdomen kantad av övergrepp och våld tenderar att hamna in i onda spiraler av illamående, destruktivitet och återkommande övergrepp. Mönstret visar att personer i utsatta positioner utnyttjas. Självkänslan hos dessa offer ligger redan på botten och blir ytterligare på trampad av förövare som behandlar dem som objekt. Lättare blir det inte heller då andra personer förnekar deras erfarenheter, skuldbelägger dem eller då det inte finns någon som stöttar och hjälper.

Vittnesmålen berättar också om en otrygg skolmiljö. Sexism, kränkande handlingar, trakasserier, skällsord, övergrepp, ryktesspridning, mobbning. Elever som kommer gråtandes hem från skolan, som blir våldtagna under skoltid, som skriver avskedsbrev. Lärare som inte bryr sig, som inte ser eller som inte tar händelser på allvar. Det som sker under skoltid borde vara på lärarnas ansvar, men inget vittnesmål berättar om någon vuxen i skolan som aktivt gripit in och tagit ansvar för situationen.

Och så har vi det återkommande tjetet om sex, oförmågan att ta ett nej, skällsord, tafsningar på krogen. Beteenden och handlingar som verkar ha blivit normaliserade men som är allt annat än normala.

Det är nu fem år sedan #metoo och insamlandet av vittnesmålen till #Ålandockså. Det har hunnit hända en del sen dess. Bland annat har den samhälleliga diskursen om samtycke ökat. #Metoo skapade förhoppningsvis en större medvetenhet och en större förståelse för problemen och samhällsstrukturer. Efter årsskiftet 2023 uppdateras dessutom sexualbrottslagstiftningen i Finland, vilket bland annat innebär att självbestämmanderätten stärks, att fler handlingar blir straffbara samt att vissa straff stärks.

Att lagstiftningen uppdateras är viktigt. Men det behöver också ske förändringar på andra nivåer. Stor del av förändringsarbetet börjar med samtal, upplysning och utbildning. Mycket handlar om respekten för andra individer, förståelsen för och rätten till den egna integriteten och vikten av kommunikation och samtycke. Det handlar om rätten att få känna sig trygg, att känna att en äger fulla rätten och kontrollen över sin kropp. Och att barn ska få vara barn och få lita på vuxna i sin omgivning.

En stor orsak till att #metoo behövdes var, och är, för att skapa medvetenhet om att den utsatta inte bär någon skuld för det som har hänt. Längre har våldtäktsdiskursen i samhället lagt skam, skuld och ansvar på den utsatta, detta är ett tydligt framkommande mönster i berättelserna.

”Jag hade tänkt skriva anonymt, men valde att göra det öppet nu. Skammen är inte min!
Upp med näven!”

Ingen upplevelse som den utsatta har upplevt som obehaglig ska förminskas. Har en annan persons handlande kränkt dig eller fått dig att känna dig olustig så har redan en gräns överskridits. Den utsatta har ingen skyldighet att förminska det skedda, att söka fel hos sig själv eller att känna skuld och skam. Alla upplevelser har samma utrymme och rättighet att finnas med i #metoo, ingen röst är för liten eller för stor, och alla ska höras och tas på allvar i samhället. Annars når vi inte ner till de vardagliga beteendemönstren som sitter så djupt rotade i vårt samhälle och vår kultur.

Jag hoppas vi får till en förändring. Ingen, absolut ingen, ska behöva uppleva något av det som här har presenterats. Vi behöver ett kollektivt engagemang.

Till alla utsatta: skulden är inte vår! Skammen är inte vår! Ansvaret är inte vårt!

Låt förändringen fortgå.

#Metoo,

/Cecilia Berg

Vasa, december 2022

Källor

Andersson, Ulrika; Edgren, Monika; Karlsson, Lena & Nilsson, Gabriella (2019). *Rape Narratives in Motion*. Springer International Publishing AG. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.vasa.abo.fi/lib/abo-ebooks/reader.action?docID=5739667>.

Carstensen, Gunilla (2012). "Gråzoner och sexuella trakasserier – reflektioner kring gränsdragningar och jämställdhet i arbetslivet". I: Yngvesson, Susanne Wigrots (red.) (2012). *Privat på jobbet: Diskussioner om etik, lag och normer kring sexköp och porrkonsumtion kopplat till statlig tjänst*. Stockholm: KRUS. Hämtad 01.12.2022 från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:848958/FULLTEXT01.pdf>.

Carstensen, Gunilla (2020). *#Varde ljus–uppropet. En kvalitativ analys av Me too-uppropet i Svenska kyrkan*. Hämtad 01.12.2022 från: <https://www.svenskakyrkan.se/filer/6ad900f4-9bb7-4ad8-8a32-91a0765aa9cb.pdf>.

Emtö, Jenna (red.) (2018). *Dammen brister: #metoo*. Helsingfors: Förlaget.

Frisk, Elisabeth & Hjort, Britta (2019). *"Blev du kränkt nu": En kvalitativ studie av polisens #metoo- upprop*. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet. Hämtad 01.12.2022 från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1324514/FULLTEXT01.pdf>.

Geust, Miranda (2021). *"En vacker dag har vi vänt så många blad att ingenting av det här har hänt"*. Om våldtäktsnarrativ i Monika Fagerholms *Vem dödade bambi?*. Åbo: Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi, Åbo Akademi. Hämtad 01.12.2022 från: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/181311/geust_miranda.pdf?sequence=2&isAllo wed=y.

Jämställdhetsombudsmannen (u.å.). *Sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön*. Hämtad 01.12.2022 från: <https://tasa-arvo.fi/sv/sexuella-trakasserier>.

Wennstam, Katarina (2002). *Flickan och skulden: en bok om samhällets syn på våldtäkt*. Stockholm: Bonnier.

Willows, Elin (2018). "Ett år efter Dammen brister – 'Det chockade mig att så många övergrepp skett i barndomen'". I: *Svenska yle*. 29.11.2018. Hämtad 01.12.2022 från: <https://svenska.yle.fi/a/7-1348272>.

Witt-Brattström, Ebba (2019). *Historiens metoo-vrål. #Ärjagintemänniska*. Stockholm: Norstedts.